Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 21 декабрь, 1974 шу. ● № 153 (5442). ● Мах 2 кеп.

ПАРТЕ КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА ДУГХАЛКЪ

Дерригача халкъа политически къахьегамех хьинар айденнача хьале чакхдоакх вай Даьхено 1974 шу. Из белгалдаьннад КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъеча партенен халкъаи керда гІулакхаш карагІдувларца — социалистически экономика, Іилма, культура дегІайоалаяра массе а керттерча лостамашка тешшаме гІа дІахьалхашкахьа баккхарцеи мамогта къахьегамхой вахара хьал тоадарцеи. ЛеррагІа вахаре кхоачашъю Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени арахьара политически курс, дунеи халкъашта юкъерча арене тІа-тІа лакхлу Советски Союза сийи влиянии.

НийслагІа пятилетка чакхйоала шу хьатІакхоаччаш, 16 декабре хилар 1975 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планеи СССР Паччахьалкхен бюджетеи проекташ йийцаи дукхагІча даькъе уж могаяьи йола КПСС Центральни Комитета Пленум.

Пленуме доккха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева.

КПСС ЦК решенешкареи парте экономически политика дешашта хетадиь новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлашкареи хьалхле а нийш, КПСС Центральни Комитета Пленумо союзни республикай компартей ЦК-аш, парте краевой, областной, городской, районни комитеташ, министерстваш, ведомстваш, еррига партийни, советски, боахама, профсоюзни организацеш декхарийла яьй 1975 шера йола СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен план бІаргчача нийслагІча пятилетка заданеши кхоачашъяра дола хьадда гІулакхаш белгалдеи кхоачашдеи. Пленумо хьадийхар производства эффективность маьулла лакхъяра, технически прогресс сихъяра, къахьегама овсарле дегІайоалаяра, кердаяраш сихагІа болх бе йолаялийтараи йолаш йолча производственни мощностех дикагІа пайда эцараи, материальни къахьегамеи затратаи кІезигагІа дІа а йохийташ продукци дукхагІеи дикагІеи арахецар духьа еррига резерваш оарцагІъяхара предприятей, организацей, гІишлошъеча, колхозийи совхозийи коллективай низаш тІадерзаде дезилга.

Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьла тІа итогаш яьй нийслагІча пятилетка чакхдаьннача диъ шера партеи халкъеи творчески низий, тІагІерттаи шоаш кхоца беши цар баьча балха, белгалдаьд из толаме чакхъяккхара дола керттера деккараш.

КПСС XXIV съезд хинначул тІехьагІа хьабена никъ, белгалбаьннаб Советски Союза экономически, Іилман-технически, хІаьта иштта оборонни низ сихха дегІанха хиларца. ДегІаухаш латт къахьегама овсарлеи промышленноста технически боарамн. БІубенна социалистически экономика лакхара дегІаена сектор хулаш латт юрта боахамах. Чакхдаьннача диъ шера керттера политически итог сенах латт аьлча, из латт халкъа боахам бІаргчча хьанйцача тІа-тІа дегІаухилга Іалашдарахи коммунизма материально - технически база хьалъяра гІулакха боккха гІа дІахьалхашкахьа баькка хиларахи. ТІа-тІа дикагІа холу съездо чІоагІъяьча чурчеи арахьарчеи политиках доала беркат. Из — цуи никъ нийса хилара къаьгга дола тешал. Из — болхлой, ахархой, инженерий, Іилмахой, партийни, паччахьалкхен, боахама кулгалдара еррига звеньяй турпалча, хьинареча къахьегамах хьахиннар.

Партеи халкъеи йизза хьалллоац КПСС XXIV съезда решенеш, хІаьта цо эгтара дикагІчеи эгтара гучахьарчеи тайпара тешал ду уж нийса кийчъяь хиларах, халкъа хьашташеи общественни дегІаахара данза даргдоацача гІулакхашеи дІа мадеххара уж хиларах.

БІубенна гІа а боахаш хьатІаенай вай экономика пятилетка тІеххьара шу долалуча ханага. Халкъа боахам дегІабоалабеча карагІдийннача доккхийча хІамаша чІоагГІа лард йолл 1975 шера деккараш кхоачашдараи парте йІаьххача ханара социально - экономически политика чакхъяккхара тІехьара къовсам дІахо бахьараи.

1975 шера СССР халкъбоахама планеи бюджетеи проекташ тІа шиь практически гІулакхашца дика гуш я нийслагІча пятилетках йола КПСС XXIV съезда Директиваш, теркаме йІлай Іоаль опыти вахаро хьалхашка уттаю керда проблемаши. ТІеххьарча шера плано хоадам бергба пятилетка итогашта. КПСС ЦК-с дІахоит, из план низкъало йолга, цхьабакъда, кхоачашъюлургйолаш йолга. ХІаьта из кхоачашъяра дикка низ тІабахийта къахьега деза. Вайна карагІдаьннарашта санна, хІаьта иштта йолаш йолча проблемаштеи кхоачамбоацараштеи майоаггІара самокритически анализ яр — дІахо дІахьалхашкахьа гІа баккхара хиланза даргдоапар.

Парте Центральни Комитета Пленуме белгалдоахар вай экономика дог дола еза промышленность, хІаьта иштта халкъа эпа товараш арахеца доакъош, юрта боахам, цу даькъе цунна механизаци химизаци яр, лаьтташта шерра мелиораци яр дІахо а толаме дегІадоаладе дезаш хилар. Капитальни вложенеш хІанз а тІехьа дукханахьа дІа-юха йийкъа хилар бахьан долаш балхаш тІехьдоахача а хьалъяь яханза дукха объекташ йолча а гІишлошъеча низаштеи средстваштеи леррагІа концентраци е еза. Фондоотдача лакхъелга — боккхача лоархІаме декхар. Дицдалийта йиш яц вай мехка хІара сомах хьахула фондоотдача цхьа кепиг лакхйича пох кхо миллиард сом хьахулилга. Из ишта дале а дукххача предприятешка фондоотдача кхоачамболаш яц, хІаьта цхьацанахьа кІезиглуш а йоагІа, из нийслу керда хьаяь мощносташ сиха кара ца ерзаярах, сменноста коэффициент лоха хиларах, оборудовани болх ца беш зехьа лоаттаярах. Производства эффективность лакхъяра хьашташа дІадех уж кхоачамбоацараш тІехьа ца доахаш сиха дІадоахилга.

Экономика эффективность лакхъяреи цун дикала хьокхамаш тоадареи гІулакх практически кхоачашделга дувзаденна да хІама кердача тайпара къоастадарцеи керда решенеш юкъеяхьарцеи. Из ца дойя йиш хургьяц инерцех кІалхардовла, экономика дегІаухилга юхадетта «тоттига моттигаш» дІаяха. ТІаккха из диниза даргдоацаш да, хІаьта парти из дергхиларах тешаш а я.

«Кулгалдареи политикаи еррига говзал сенах латт аьлча, из латт керттера низи теркон мичахьа тІабахийта беза хаинахьа теркалдарах а, харах а» аьхад В. И. Ленина. Вай баьчча уж хьаькъалера дешаш къаьстта лоархІам болаш да хІанз, иттлагІча пятилетка план оттаяра а, хІаьта иштта 1990 шерага кхаччалца халкъа боахам дегІабоалабара а керттера лостамаш белгалдара боккхеи бехктокхамеи болх беча хана, низашта, теркама нийса концентраци ярах дукххача даькъе вай боаккха толам тийша болча хана.

Вахаро, коммунизм хьалъяра гІулакхаша хьалхашка уттаду декхараш тайп-тайпара хилар теркал а деш вай парте еррига экономика хьалъяра гІулакх кердача боарам тІа даккха йиш хулийтаргйола керттереи лардереи шя рычаг белгалйоакх. Дувцар да Іилма - технически прогресс сихъярахи боахама доалдара механизми методаши тоаярахи. Цу лостамашта вай низаш тІаэзача мара йиш хургьяц халкъа боахама эффективности дикала боарами дикка айбе, уж лакхача темпаехи интенсивнои дегІаухилга Іалашде. Къахьегамхой вахара хьалаш тоадара хьакъе керда гІа баккха.

Иштта, 1975 шера партии халкъи боккха болх бе безаш да. Из бувзабенна ба деннара декхараш кхоачашдарцеи халкъа боахам дегІабоалабара керда планаш кийчъярцеи. Из иштта бувзабенна ба КПСС XXV съезда практически кийчо яра ха — хьатІаоттача шера общественни вахара хьисапеи ритмеи керттерча даькъе къоастамбергбола бехктокхамеи политически болх бе беза ха хьатІаотташ латтарца.

Чурчеи арахьарчеи политике вай партеи Советски паччахьалкхени ленински генеральни курс леррагІеи хьинареи чакхъяккхаро СССР-е коммунизм хьалъяра, социализма, машара, кхерамзлеи дунеи халкъашта юкъера позицеш чІоагІъяра аьттув бола хьалаш Іалашдергда.

Укх шера КПСС Центральни Комитето, ЦК Политбюрос, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева чІоаггІа хьинар тІадахийта лелабаьб КПСС XXIV съезда машара Программа кхоачашъяра тІаберзабаь арахьара политически болх.

ДІахо дегІаухаши чІоагІлуи латт Советски Союзо вежарашха долча социалистически мехкашца дІа-юха леладу гІулаш чакхйоах парте XXIV съездо белгалъяьккха экономически политика, общественни производства эффективность дегІаяра ларда тІа халкъа материальни а культурни а вахара боарам белггала лакхбара курс. Из курс чакхъяхар бахьан долаш диъ шера мехкарча наькха ахчаи пайда лакхбеннаб 56 миллиард сом. Къахьегамхой вахар тоадара чакхдоахача гІулакхашта укх пятилеткаx дІадохийт хьалха дІадахача итт шерачул дукхагІа рузкъа. Халкъа боахам толамца дегІабаро торо еннай культурни а вахара а гІишлош хьалъярга дукха рузкъа дІадахийта.

Цунца цхьана Пленуме белгалдаьккхад, мехка промышленность а юрта боахам а дІахо толамца дегІабоалабара, тІагІертта йолаш йола калонаши кхоачамбоацараши дІадоахилга, общественни производства эффективность, цун дикал лакхъяра парте а халкъа а низаш тІадохийтилга эшаш хилар. ЛоархІаме да беррига кулгалдара балха дикал лакхъелга — производственни аппарата юххьанцарча звеношкара дена центральни боахама органашка кхаччалца. ВІаши нийсъяь а эшача торонашца Іалашъяь а хургйолаш тоае еза вай плани дикал а.

Эффективность лакхагІа мел хила, вайна дикагІа могаргда халкъа боахам сихагІа дегІабоагІилга, общественни хьашташ кхоачашдарга цо дІадахийта йиш йола дакъа алсамдаккхарца дувза. Производства эффективность лакхъяра тІехьа лоаттабеча къовсаме укх тІехьарча шерашка довзаш дола дика хувцамаш хиннад. Вай боахам лелабарах хьахулар дукхагІа, доккхагІа хургда, финансови а материальни а ресурсаш тІехьале дикагІа хургйолча, хьалур дукхагІа долча производствашка тІаозара, производственни мощностех биззагІа пайда эцара, бедаи материалаши кхоч беш дІаяхийтара хьакъехьара КПСС XXIV съезда указанеш ха а ховш, леррагІа вахаре чакхйоахаш хилча.

КПСС-и Советски паччахьалкхеи кІаьд ца луш чакхъяха гІерт тайп-тайпара социальни строй йола паччахьалкхенаш машаре цхьана яхара принципаш, дунеи халкъашта юкъера кхохкам дІахо а кІаьдбелга, из гІулакх кхы цІаькха а юхадоладе дезаргдоацаш. Цунца дийза боккха лоархІам болаш хила деза, белггала аьлча, юкъаръевропейски совещане болх толаме чакхбалар.

ЧІоагІа машар Іалашбара эггара чІоагІа лоархІам болаш да Советски Союза йоккхагІча капиталистически державашцара гІулакхаш дегІадоаладар. Вай партеи халкъои, дерригача прогрессивни адамдено къоабал а ду хьал а лоац СССР-а кхохкам кІаьдбарая США, ФРГ, Францеца, кхыча капиталистически паччахьалкхенашца цхьана гІулакхаш леладараи даькъе тІаухийта конструктивни низаш, лакха мах бу цІенхаштта конструктивнии хьале чакхдаьнначенн беркат даьнначенн дунеи халкъашта юкъера дерригa хьал дегІадара дика Іоаткъам баьчеи малхбузеи кхаь державa кулгалхоша вІашагІкхетарах хьахиначун.

Советски Союзо дІахо хьу Азе, Африкаи Латински Америкаи дегІаухача мехкашцара доттагІлеи гІулакхаш шердари кІоаргдари. СССР хьалда къовсам лоаттабеш я агрессеи реакцеи низашта духьала, цо йоакхо ю кхохкама кхераме кхуврчаш дІаладахара, эггара хьалха Гаьнарча Малхбоалера гІулакхаш политически нийсхон наькъ тІа дІадерзадара.

ЧІоагІлу КПСС вежарашха йолча коммунистически болхлойи партешцара бувзамаш. Марксизма - ленинизма, пролетарски интернационализма принципий ларда тІа коммунистий дунеи халкъашта юкъера цхьоагІо чІоагІъяра гІулакх дІахьалхашкахьа дода. Вай парти цох гІадъяхай, хІаьта из тайпа процесс дІахо дегІаяра массе а тайпара гІо а дергда.

1974 шеро бІарчча хьанйцача XXIV съездо тІайийца машара Программа кхоачашъяра кхы а хьалхашкахьа дигар вай. Кхы а чІоагІденнад социализма мехкашцара вай вежарашха дола бувзамаш; дегІаухача дукхача мехкашцара вай позицеш заргаяхай. Капиталистически мехкашцарча гІулакхашта юкъера кхохкам кІаьдбалар тІа-тІа чІоагІагІа хул, тІема кхерам гаьнагІа бувл. Цунца гучадоал КПСС, Советски паччахьалкхен ленински машаререча политикана карагІдаьннараш.

«1975 шера мехка хьалхашка латт Іалаьмате боккха экономически, политически дунеи халкъашта юкъереи лоархІам бола декхараш, — белгалдир ЦК Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева. — Еррига парти, дерригa халкъ гІоттаде деза уж кхоачашдара, партийни актива дегаш ураоттаде деза, пхе шера план кхоачашъяра а тІеххкоачашъяра а тІехьа лоаттабу къовсам хІара коммунисто, хІара къахьегамхочо кІоаргга дег чу къоабалдаь, из ший декхар лоархІаш хулга Іалашде деза».

КПСС Центральни Комитета Пленумо партеи халкъеи терко тІаерзаю экономически дегІадахара керттерча дешашта, коммунистий творчески хьинар айдара, халкъа инициативеи дукххачар социалистически яхьи йоаржаяра керда низ лу.

Пленумо дІакхайкадир партийни, советски, профсоюзни комсомольски организацеша, мехка берригача къахьегамхоша пятилетка чакхйоалача шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаергхиларах, вай Даьхен низ дІахо а чІоагІбара, советски халкъа дахара хьал цахаддаш айдара даькъе керда толамаш доахаргхиларах ше чІоагГІа тешаш хилар.

Ерригача вай парте, берригача къахьегамхоша КПСС Центральни Комитета Пленума решенеш, цо баь тІахьехам дІахо болх бара кулгалду гІулакх лаьрхІа тІайийцад. Коммунистически парте кІоаргача Іилмаи ларда тІара политика, КПСС ленински Центральни Комитето, ЦК Политбюрос, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева дукха оагІонаш йолеи де лерхІачоа тІаберзабаьи беш бола болх массане а къоабал а беш хьал а лоацаш, советски наха партена гонахьа кхы а айхагІа кхотаду шоай мугІараш, коммунизм котъяккхар духьа керда цІийлеи гІулакхаш дара оарцагІдоах шоай низаш.

(«Правда», 18 декабрь).

ТАСС ЗАЯВЛЕНИ

Ховш мадарра, тоъал ха я США официальни гІозараштa юкъе, цунца цхьана американски конгрессе а, СССР-аи США-неи юкъерча торгово-экономически гІулакхех лаьца йола законопроект ювца. ХІанз уж законопроекташ къаьсткъаьста къоабалъяь я викалий палатои сенатеи, хІаьта согласительни комиссеша цаІ йола тексташ кийчъяьчул тІехьагІа шиниа а палато чІоагІъе езаш а я.

ЛерхІаш хиннар фу дар аьлча, из дар 1972 шера СССР-аи США-неи юкъе баьча принципиальни бартага хьежжа, «шийлача тІема» шерашка торгово-экономически гІулакхаш дІахьа леладара даькъе США оттадаь хинна дискриминационни доазонаш дІадахар.

Цхьабакъда, советско - американски дІа-хьа леладу гІулакхаш тоадалара санна, советско - американски торговли тоаялара юххьанца денз хьинаре духьале е болабелар СССР-аи США-неи юкъе вІаши аьттув луш дола экономически бувзамаш ца оттийтара, торговлеи цунна кредитовани яраи дукхагІа аьттув боалийташ йола режим шинна а оагІорахьара оттаелга цунна юкъе а хьош, хІаьта нийсагІа аьлча — Советски Союза хьакъехьа США оттаеш йола дискриминационни режим дІаяккхара.

ГІулакх сенга кхаьчад аьлча, из кхаьчад уж дешаш аьттув боацаш кхоачашделга чакхдаккхар Советски Союза чурча гІулакхашта. гІожача тайпара юкъелелха гІерт аьнна мара кхыча тайпара кхетаде йиш йолцаш долча тайп-тайпарча оговоркашцеи дІадехарашцеи юкъагІдаха уж гІертарга. Иштта мара мах бе йиш йоацаш да, масала, советски гражданаш кхыча мехкашка бахара, американски учрежденешта, мехка чу мара кхы гІулакх доаца, экономически информаци телара, — иштта кхычох хоттаенна йола положенеш законопроекта юкъеяхьа гІортар. Долаш дар хьатІаэца безам бовр бахьан долаш мара хьахиннаяц уж положенеш Советски Союзо кхоачашъяра тІахьожам лоаттабергбола малагІаш я ца хов органаш США хьакхоллара хьакъехьа йола уйла.

США конгрессо уж тайпа оговоркаши доазув уттаду хьалаши тІаэцар вІаши духьала хургдар Советски Союза хьакъехьа законодательствас дискриминационни гІулакхаш леладелга, цхьаккха къамаьл а доацаш соцаде лаьрхІача, торговле хьакъехьа 1972 шера СССР-аи США-неи юкъе хиннача соглашенех шинна а оагІорахьара хоадам болаш тІанйначa декхарашта. ТАСС-а тІадиллад, Советски паччахьалкхен чурча компетенцена дизза чудоагІача гІулакхашта юкъелелха гІертилга, моллагІчунгара из хьадоагІе а, Советски Союза кулгалхоша вІалла а тІаэцаргдоацаш а кхы цхьание а гІулакх ца доагІаш а долга, дІакхайкаде.

Цар лерхІ, СССР-аи США-неи юкъера торгово - экономически бувзамаш тоадара хьакъехьарча дешашта шоацкара хала хьалаш уттадар шинна а оагІоний хьаштташта, аьттув луш ца хилар. ВІаши пайдане долаш гІулакхаш дІа-хьа леладари торговлии шеко йоацаш советски халкъа санна, американски халкъа хьашташ а кхоачашдеш да.

БІарчча хьанйцача, цхьана леладу советско - американски гІулакхаш, къаьстта аьлча торгово - экономически дараш, толаме дегІаахa йиш йолаш цхьа лард мара яц. Из къаьгга белгалъяь я доагІ-доагІача советско - американски документаш тІа, цунца лакхе хьоаьнча соглашене тІа а. Из да шаккхе оагІув цхьатарра бокъонаш йолаш хилари вІаши чурча гІулакхашта юкъе ца лелхари. Духхьала цу ларда тІа, алхха цу тІа мара тешшаме леладе йиш яц США-неи СССР-аи юкъера торгово - экономически гІулакхаш дІахо дегІакхувлара дош, царна юкъера кхы мел дола гІулакхаш бІарчча хьанйцача мо мара.

ХІаьта Советски Союзага диллача, дІахо а цІенхаштта цу ларда тІара ца яла лаьрхІад цо.

СССР КХЫЧА МЕХКАШЦАРЧА ГІУЛАКХИЙ МИНИСТРА США ПАЧЧАХЬАЛКХЕН СЕКРЕТАРАГА ДАХЬИЙТА ПИСЬМО

Укх шера 26 октябре США паччахьалкхен секретарага Г. Киссинджерага дІаделар СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министра А. А. Громыкос яздаь ер письмо:

— «Хьамсара г-н паччахьалкхен секретарь, белггаларча категорех бола советски гражданаш Советски Союзера дІабахарах хьоахадеш йола, хьона йовзаш йола, материалаш США кепатохара хьа теркам тІаоза беза аьнна хет сона.

Духхьала дІаала дезаш ва со, хьоахаьча цу материалашеи хІаьта цу даькъе хьонеи сенатора Джексонаи юкъе хиннача перепискони тха позицин цу дешах лаьчІа американски оагІонга оаха яьхари харцахьа кхетаде йиш йола сурт оттадеш да аьнна.

Хьона ловш долчоа жоп лучa хэна бокъонца долаш дола хьал дІа а довзийташ оаха белгалдаьхадар из дош ше, дизза тха паччахьалкхен чурча компетенцена доагІаш хилар. Цу хана оаха дІаьяхалар, цу даькъе оаха даьр а дергдар а алхха цу хьакъехьарча законодательстваге хьежжа долга.

Цхьабакъда, духхьала из дош хІанз хьоахадеш дац. Цу цхьан ханна, оаха хьалхагІа дІаьяхараш СССР-ра советски гражданаш дІаахара хьакъехьа тха оагІонгахьара оаха цхьа дош далар санна а кхыметтел декхараш тІаэцар санна а хетийта гІерт хІанз, хІаьта кхыметтел цхьан цифрай цІераш а йоах цу тайпара гражданаш дІаухаргхиларах лаьца, дІаихача шерашца нийсдича уж дукхагІа хургхилара хьакъехьа а дувц.

Оаха вІалла тІаэцаргйолаш яц цу тайпа интерпретаци. Оаха дийцар, из хьона а дика ховш, г-н паччахьалкхен секретарь, — духхьала цу деша хьакъехьа эттача, долаш долча хьалаца мара дувзаденна дацар. Нагахь санна — долаш дола хьал шоана дІацовзийтара — цифраех лаьца къамаьл хиннадале а, дийцар вІалла а из дацар, ва дар СССР-ра кхыча мехкашка даим баха дІабаха безам бола нах кІезигбалара тенденци белгалъяьлар.

Тхона боккхача лоархІаме хет, цу дерригача гІулакха юкъе из принципиальни лоархІам болаш хилар теркал а деш, Советски Союза позице хьакъехьа кхетаданза цхьаккха хІама ца дисар».

А. ГРОМЫКО,
СССР кхыча мехкашцарча гІулакхий министр.

ПЯТИЛЕТКАНА—ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

ИЙССАЗЛАГІА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ШОЛЛАГІА СЕССИ

Политически къахьегамеи хьинар айдаларца белгалдаьккхад советски халкъо нийслагІча пятилетка диълагІа къоастамбеш дола шу советски наьха хьинаререча, творчески къахьегамо мехка халкъа боахам дІахо дегІабоалабелга Іалашдаьд, коммунизма материально - технически база хьаяра дІахьалхашкахьа боккха гІа баккха торо хилийтай. КПСС XXIV исторически съездо хьакхайкаь йола халкъа вахара материальни культурни боарам дикка лакхбара йола курс хоадамболча гІулакхашца хадданза кхоачашъеш я. Партеи Советски паччахьалкхенои леррагІа я хьинаре а кхоачашъю парте XXIV-ча съездо тІайийца йола машара Программа.

Советий мохк пятилетка къоастамбеш дола шу чакхдоаккхаш ба. 16 декабре хиннача КПСС Центральни Комитета Пленумо йийца а йийца керттерча даькъе могаяьй 1975 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планеи СССР Паччахьалкхен бюджетеи проекташ. Пленуме дІаьхха къамаьл даьча КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «1975 шера мехка хьалхашка латт экономически, политически, дунеи халкъашта юкъе боккха лоархІам бола декхараш. Еррига парти, дерригa халкъ оарцагІдаккха деза уж кхоачашде, партийни актива хьинар айде деза пхе шера план кхоачаши тІеххкоачаши яра лоаттабу къовсам хІара коммунисто, хІара къахьегамхочо чІоаггІа ше данза даргдоаца хІама санна лоархІаргдолаш».

Пленумо хьакхайкадаьд партийни, советски, профсоюзна, комсомольски организацеша, мехка берригача къахьегамхоша пятилетка къоастамбеш долча шера заданеш ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаерг хиларах, Даьхен низ дІахо чІоагІбара, советски халкъа вахара хьал хадданза тоадара керда толамаш доахаргхиларах ше тешаш хилар.

КПСС ЦК Пленума решенеш толамца кхоачашъяра тІаерзаяьча юрта болаши хоадамболлаши йолча предложенешца 18 декабре Йоккхача Кремлевски двореце вІашагІкхийттаб дуккхача къамех латтача советски халкъо бахкийтараш — СССР Лакхехьарча Совета депутаташ. Укхаза ший болх дІаболабаьб нийссазлагІа хержача СССР Лакхехьарча Совета шоллагІча сессе.

Іийрийна 10 сахьат даьлча Союза Совета председатель депутат А. П. Шитиков председатель а волаш хьайийллар Союза Советеи Къамий Советеи цхьана яь хьалхара заседани.

ЧІоагГІа тІоараш а тохаш, ура а гІайтта тІайийцар депутаташеи хьаьпашеи новкъостий Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Депутаташа берригаш раьза а болаш чІоагІийр сессе ден повестка:

1. Латвийски ССР-гара СССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела заместитель харжарах.
2. 1975 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планах.
3. 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.
4. СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чІоагІдарах.

Иштта чІоагІъяьй сесса болх бе порядок а.

Латвийски ССР депутаташа тІадиллар къамаьл даьча депутата А. Э. Восса яьча предложенех Лакхехьарча Совето Латвийски ССР-гара СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителалла хержар депутат П. Я. Страутманис, Латвийски ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель.

Ден повестка шоллагІча пунктагІа «1975 шера СССР халкъа боахам дегІабоалабара Паччахьалкхен планах» йола доклад йир СССР Министрий Совета Председатела заместителa, СССР Госплана председатела депутата Н. К. Байбакова.

Ден повестка кхоалагІча дешах «1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи» йола доклад йир СССР финансий министра депутата В. Ф. Гарбузова.

14 сахьат даьлча палатай заседанеш хулача зале Союза Совета председатела А. П. Шитикова председателал а деш хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета хьалхара заседани.

ДІаьхдаь тІоараш а детташ депутаташа безаме гІайийцар новкъостий А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.

Сессе доакъашхоша хьал а гІайтта дагабохарца сий дир сессешта юкъерча ханачухь байнача депутатий А. Ф. Ештокина, В. Н. Кадырова, Н. М. Муралова.

(Йистедоалар 3-ча оагІо тІа).

НийслагІча пятилетка диълагІча шера Нохч - ГІалгІай мебельно - хьун хІамаш еча «Терек» фирма цехашта, филиалашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай шоллагІча мебельни филиала болхлоша. Товарни продукци арахецареи из маьхала яккхареи шера план цхьа бутт ханал хьалха кхоачаш а еш, укх шера цар арахийцар цхьоалагІча декабрга кхачалехьа 4 миллиони 664 эзари сом маьха тайп-тайпара продукци. Из хул шера планагІа лаьрхІачул 31 эзар сома маьха дукхагІа. ХІаьта хІанзлехьа шера заданел совгІа арахийцай 221 эзар сом мах бола товарни продукци. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 2,2 процент тІеххкоачашъяьй филиала коллективо. Уж толамаш кхы тІа а лакхдеш къахьег цо укх деношка.

Къаьстта дика къа а хьегаш итташ болхлой ба филиале шоай пхе шера задани кхоачашъяь. Цар цІераш йоахача хана эггара хьалхарчарца цІи йоаккх кулгалхоша станочника Баев Евгений Петровича. Ше кийчъеча продукцена юкъе цхьаккха брак а ца нийсйолийташ ОТК болхлой тІахьожам боацаш къахьегаш ва из. Юкъера лаьрхІача хІара сменагІа нормаш 160—170 процент кхоачашъю цо.

Пхийтта шера цига къахьегаш ше Іоаяь опыт дог раьза долаш дІалу цо филиала болхлошта. Итташ болхлой ба цига ший балхах цо кхета а баь шоай хьехархочо санна хьинаре къахьегаш.

Общественни балха тІа а хьинаре дакъа лоац Евгений Петровича. Цо цІенен диззаи кхоачашду шоллагІча филиала халкъа тІахьожама группа председателеи парторганизаце секретара заместителеи декхараш.

СУРТА ТІА: керда продукци кийчъеш ва станочник Е. Баев.

И. ПЛИЕВА тексти сурти.

1975 ШЕРА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПЛАНАХ

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА ЗАМЕСТИТЕЛА, СССР ГОСПЛАНА ПРЕДСЕДАТЕЛА ДЕПУТАТА Н. К. БАЙБАКОВА ДОКЛАДА ИЗЛОЖЕНИ

Вай Даьхени ерригача социалистически содружестван низ дIахо чIоагIбара Советски Союза Коммунистически парте чурчен арахьарчен политика дикка доккха толамаш дахарпа белгалдоалаш да ер шу. Вай парте экономически политика лоархIамегIа долча дешаех льаца КПСС ЦК Генеральни секретара даьча къамаьлаша тIагIертта КПСС XXIV-ча съезда исторически решенеш кхоачашъеш доаллача советски халкъа къахьегамен политически хьинар кхы а чIоагIагIа айдаьд.

Шерра социалистически яхь йоаржаяр, парте, цун Центральни Комитето, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеша, боахама органаша боккха политически организаторски болх бар бахьан долаш вай мехка экономика дIахьалхашкахьа керда боккха гIа баьккхаб. 1974 шера пайда эцаш йола къаман доход соахка укх хана хиннача боарамал 5 процент дукхагIа я, хIаьта пятилетка диъ шера 63 миллиард сом лакхлургья из, вешта аьлча 23,6 процент.

Шера заданех 6,8 процент лакхбе лаьрхIа хинна промышленни производства боарам укх шера 8 процент лакхбала мегаш ба. Планал совгIа йохкаргья 6 миллиард сомага кхоачаш продукци. Пятилетка диъ шера тIекхетаргья 121 миллиард сома промышленни продукци, с 33 процент совгIа.

1974 шера Iалама хьалаш хала хинна дале а 195,5 миллион тонн боарам болаш ялат даьккхад. Эггара дукхагIа ялат чуденача 1973 шера боарамга диллача шозлагIа дукхагIа даьккха ялат да из. Плана заданел дукха дукхагIа я гулбеш рекордни хьувкъам — 8,4 миллион тонн, баьккхаб боамби-сырец. Планал дукхагIа эца лерхI хьайбай продукташ.

Пятилетка диъ шера бархIлагIча пятилетка цу хана хинначул еррига йоаккхаш йола юрта боахама продукци 15 процент совгIа лакхлургья. Из да партен правительстван юрта боахама материально-технически база чIоагIъяра хадданза йоакхо еш хиларах хьахиннар.

Мухьаш дIа-юха ккхахьара план транспорта дерригача тайпаша тIехкхоачашъяьй укх шера я пятилетка бIарччача диъ шера а.

1974 шера финансироване дерригача хьастех халкъа боахамга дIакхоача капитальни вложенеш 105 миллиард сом совгIа хургья, хIаьта пятилетка диъ шера 387 миллиард сом, вешта аьлча плана боарамах.

Къаман доход лакхъядаро торо хилийтай КПСС XXIV съездо белгалъяь халкъа вахара материальни культурни боарам лакхбара йола шерра а йоккхийча масштаба а программа леррагIа кхоачашъе. Цу шерашка тIатехад болхлойн гIулакхерча наьхен алапеш, колхозхошта къахьегамах доагIар, лакхдаьд пенсеши стипендеши Пятилетка бIарччача диъ шера болхлойн гIулакхерча наьхен юкъера лаьрхIача бетта дола алапеш 15 процент совгIа лакхденнад, хIаьта колхозхошта къахьегамах доагIар 22 процент совгIа. ХIара сага лаьрхIача бахача наьха реальни доходаш 19 процент гаргга лакхлургья.

Потребленe юкъара фондаш диъ шера 30 процент гаргга лакхлургья.

Пятилетка дIададахача шерашка хьалдаьд дерригаш а лаьрхIача 436 миллион квадратни метр нах чубаха цIенош, хIаьта цо торо хилийтай 45 миллион совгIа сага вахара хьалаш тоаде. Иштта кхоачашъяьй унахцIено лорарa, просвещене, культура учреждениеш хьалъяра йола йоккха программа а. Дикка тоадаьд къахьегамхой балха а салаIара а хьалаш.

КарагIдаьннарех чIоагIа доаккхал де йиш йолаш ба советски нах. ДIададахача диъ шера Коммунистически парте хьалхленца вай мехко дика доккха толамаш даьхад производительни низаш дегIадоаладара, халкъа вахара хьал тоадара, мехка экономически низи обороноспособности чIоагIъяра даькъе.

Сесси йолаялалехьа хьалхха хиннача КПСС ЦК Пленумо керттерча даькъе могаяьй 1975 шера СССР халкъбоахам дегIабоалабара Паччахьалкхен план.

ЙислагIа пятилетка кхоачашъяра балхашта кIоаргга анализа а ещ, из толамца чакхъяккхарeн, тIайоагIача пятилеткагIа вай экономика дегIайоалаяра перспективни лоархIамегIа дола дешаш белгалдеш Пленуме дIаьхха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева.

Цун къамаьлацарча положенешeн выводашен шеко йоацаш новкъостал дергда пятилетка чакхйоалача шерара социальни экономически деккараш кхоачашдара нах оврцагIбаха, царех хургья организаторски балха боарам лакхбара лоархIамегIа йола стимул.

1975 шера халкъа боахама план, белгалдаьккхар цо, мохк социальни, экономически, Iилман-технически дегIабоалабара КПСС XXIV съездо белгалъяьча курсага хьежжа оттаяь я аьнна. Цун керттера белгалонаш я хьокхамаш лакхдар, халкъа боахамен промышленностен доакъой балха эффективность лакхъяр, мехка производственни потенциалах, ерригача халкъбоахама ресурсаех бизза пайда эцар. Цун ларда тIа производство дикка лакхъе а, экономически хьоккхамаш тоаделга Iалашде а лерхI.

Халкъа боахамера керттера производственни фондаш шера 61 миллиард сом лакхлургья, шу чакхдоаллаш 775 миллиард сомал тIех а яргья. Общественни къахьегама овсарле 6 процента боараме лакхъе лерхI. Производства технически боарам эргабаьккха тоабарен вIаштIехьъяккхарен задънеша Iалашде доагIа 5,7 процента боарамс промышленностера къахьегама овсарле лакхъелга а цун чотах 86 процент ерригa промышленни продукци тIаккхетийта а. Къахьегама овсарле лакхъяра чотах хила доагIа дерригa гIишлон-монтажни балхаши юртбоахама продукции тIаккхетар, хIаьта иштта дерригнега дIакхоаччаш машинаьккъа транспорто дIа-юха кхухьа мухьаш тIаккхетар а.

Къаман дохода абсолютни тIаккхетар пятилетка 4 шера юкъера лаьрхIача 15,8 миллиард сом хиннача 21,5 миллиард сом хила доагIа.

ПланагIа лерхI, ерригa экономика лакхъяр хьахьокхаш йола промышленность — халкъа боахама лоархIамегIа дола дакъа дIахо дегIадоаладе. Промышленни производство 6,7 процент лакхлургья. Цунца цхьана сихагIа дегIадоагIаргда халкъа боахамерча технически прогресса къоастамбеш дола промышленноста доакъош. «А» группа продукци 7 процентa «Б» группа яр 6 процентa дукхагIа хургья. ЙислагIча пятилетка шерашка ерригa лаьрхIача промышленни продукци тIаккхетар 42 процент хургда, из КПСС XXIV-ча съезда Директивай задавега хьежжа да.

1975 шера 1035 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги хьаергья. Мехкдаьттен газови конденсати 489,4 миллион тонн, газ 285 миллиард кубически метр, кIор 700 миллион тонн баккха лерхI.

ДIахо дегIайоагIаргья металлургически промышленность. Болат лоаладар 142 миллион тоннал тIехдаргда. Бос болча металлурге алюмини, цIаста, никель, кхыдола бос бола металлаш арахецилга лакхлургда. ЛакхагIча темпаща дегIайоагIаргья химически нефтехимически промышленность. КПСС XXIV-ча съезда Директивашка хьежжа хьатIадоагIача шера 90 миллион тоннага кхоачаш минеральни удобренеш арахецилга лакхдергда, цо торо хулийтаргья шорра юрта боахам Iалашбелга тоаде. Целлюлозно-каьхети промышленносте целлюлози арахецилга 8 процентни, каьхат 2,2 процентни лакхде лерхI. Межколхозни предприятешка а лоархIаш 122 миллион тонн цемент арахеца лерхI.

Плана тIа боккха теркам тIабахийтаб машиностроене — ерригача халкъа боахаме технически прогресс елга Iалашдеш дола еза-йоккхача промышленноста керттера дакъа — дегIадоаладара. Машиностроенен металлообработкан продукци арахеца лерхI 139 миллиард сома боараме, вешта аьлча 1974 шерарчул 10 процент совгIа дукхагIа, хIаьта пхе шера из 70 процент дукхагIа хургья.

Плана тIа белгалъяь я халкъа эша товараш дIахо кхы а дукхагIа арахецара тIаерзаяь йола комплексни мераш. Цу хана къаьстта чIоагIа теркам тIабохийт дIахо товарий ассортимент шеръяран дикал лакхъяран. КIадаш арахецилга 10,2 миллиард квадратни метрга кхоачаргда. Дикка лакхлургда меланжеви а комвольни а кIадаш, лакхарча номерах дола цIеначa тхан тай а дохийташ даь костюмий кIадаш, кхыдола тIехдика кIадаш арахецилга. БIарчча лаьрхIача яйгача промышленноста продукци 4,6 процент дукхагIа хургья, хIаьта пхе шера 24 процент совгIа а хулаш. Кхачан промышленноста продукци 4,7 процент лакхлургья дIахо цун ассортимент тоа а еш, наха дукхагIа дIаэцаш йола продукци дукхагIа яра а хецаш.

КПСС XXIV съезде белгалдаьккхадар производства эффективность лакхъяр Iилман-технически прогресс сихъярца цахаддаш ювзаенна хилар. ХьатIадоагIача шера промышленни продукце пхи эзар гаргга керда тайпаш карадерзаде деза, царца паччахьалкхен юкъарча планатIа 1100 гаргга а долаш.

Iилмен Iилман - технически карагIдаьннараш производстве карадерзадари дегIакхувлара плано хьалхашка оттадаь деккараш кхоачашдара 1974 шерача нийсдича 6,4 процент алсамдаргда Iилмен техникен дегIакхувлара дIагIоргдар.

Плана лоархIамегIа долча деккарех цаI да юртбоахам дегIаккувлара дукккхача шерий комплексни программа кхоачашъяр, цу даькъе продукци йоаккхилга дийм алсамдувлар Iалашдергдола чIоагIа материально - технически база хьаццоллар. Цунга хьежжа кхоачашъергья дIахо йодача хана юртбоахама производства технологии из вIаштIехьъякххари эргадаьккха тоадара, Iилман хьалха латтача опытан керда карагIдаьннараш балха юкъе а кхухьаш цун технически боарам лакхбара, хIама дIаювча латтахи, техникахи, материальнин къахьегамен ресурсаехи дикагIа пайда эцара, продукце дикал лакхъяран цунга дIадодар хIезигдаран тIаерзаяь йола мероприятеш.

Юххьанца белгалъеш я РСФСР плана тIа Iаьржа доацача латтай зоне юртбоахам комплексно дегIакхувлара хьакъехьа йола заданеш, пунна лаьрхIа эшаш йола капитальни вложенеши цу гIулакха эша материально-технически ресурсаши дIахьожаеш я.

ТIадоагIача шера юрта боахама валовни продукци 100 миллиард сомал тIехъяргья. Пхе шера бIарчча хьайицача цхьан шера юкъера лаьрхIача юртбоахама продукци йоаккхилга, дIаяхача пятилеткаца нийсдича 16,5 процент алсамдаргда. Производствон юртбоахама продукцена закупкаш яри дIахо йодача хана керттерча даькъе латтта леладарен хьайбаш леладарен культура лакхъяра, хIама дIаювча латтай дикал эргаьккха тоаяра, хьувкъам лакхбарен хьайбай продуктивность айярен чотах алсамдаккха лаьрхIад.

Пхе шера бIарчча дIалаьрхIача юрта боахаме производственни гIишлош еча финансироване ерригача источникех 113 миллиард сом карадерзадергда, из пхе шера плана заданел тIехдаргда.

Лакхлургья латташта мелиораци яра объем. Паччахьалкхен капитальни вложеней чотах 985 эзар гектар хий дулларгда, хIаьта бIарччача пятилетке — 3,7 миллион гектар, из пхе шера плана заданел тIех хул.

Плана тIа балха юкъеяхьа лаьрхIад шера 7,7 миллион фуаш ду котами 20,6 миллион дулха лаьрхIа дола коа тIара оалхазари леладергдола птицефабрикаш хьалъелга. Иштта хьаергья 1,4 миллион хьакха лелаюн чуоттаь кхоабен комплексаш, дIахо йодача хана дукхагIа хьалъеш хургья бежана дулх даккхара йола комплексаш.

Плана тIа иштта лаьрхIад транспортнин бувзамен гIулакхаш дара хьакъехьа дола халкъа боахамен бахача наьхен хьашташ дикагIа кхоачашделга Iалашдар. Транспорта дерригача тайпай грузооборот 6,5 процентa пассажирооборот 5,5 процентa лакхъе лаьрхIад.

ХьатIадоагIача шера чакхъяккха езаш я капитальни гIишлошъяра йоккха программа, из толамца кхоачашъяро тIехьа тIайоагIача пятилеткагIа дIахо йодача хана экономика дегIакхувлара база шеръергья. Финансироване ерригача источникех капитальни вложеней юкъара объем 113 миллиард сом хургйолаш белгалъяьй, из 7,3 процент дукхагIа хул укх шера кхоачашъергья аьнна хетачох.

Капитальни вложенешта концентраци яран производственни мощносташ ханнахьа балха юкъеяхьаран лаьрхIа производственни гIишлош хьалъяра хьожаяьча централизованни капитальни вложеней юкъара объемах 70 процент яраш керда хьалъе дIайолаю гIишлош кIезигъеш пусковой гIишлош хьалъеча дIахьожае лаьрхIад.

Плана тIа белгалдаь да дIахо йодача хана халкъа хьал-торо тоаелга. КПСС XXIV съезда решенешка хьежжа, мехка масса йолча моттигашка чакхдаьккха даргда кIезига алапеш нийдерашта ахча тIатохилга, материальни производства доакъошка болх беча болхлойн гIулакхерча наьхен ставкаши окладаши лакхъелга, цунца цхьана халкъа боахама дерригача доакъошка къахьегаш болча бетта 70 сом алапи нйдеча болхлошта тIера налогаш дIайоахаргья, кхаь даькъах цхьа дакъа налог тIера Iойоаккхаргья 71 сомагара 90 сомага кхаччалца алапи нйдеча болхлошта тIера. 1975 шу чакхдоалаш ахча тIатоха доладергда кIезига алапеш нийдерашта, юкъера алапи нйдеча производства доакъошка йоацача сфере болх беча болхлошта. Из мероприяти чакхйоаккхилга мехка Къилбаседа, Дальни Востокеи СибарегIени районашкара дIадоладе лерхI.

Плана тIа белгалдаь да кIезига торо йолча дезалий берашта пособеш телаш 1,8 миллиард сом дIадахийта. Дикка дукха средстваш дIаяхийта лаьрхIад социальни страхованин елга тоадара, юртарча школашка йолча интернаташка бахача дешархошта льготни маьхах кхача телара тIаерзаяь йола цхьайола мероприятеш чакхъяхара.

Укх пятилетках чакхйоахаш латта халкъа хьал-торо тоаяра тIаерзаяь йола керда мероприятеш кхоачашъярах бахача наьха доходаш цхьан шера лаьрхIача 21,5 миллиард сом алсамъяргья. Халкъа хьал-торо тоаяра тIаерзаяь чакхйоахача духхьала цу кердача мероприятешка дIададахача итт шера хинначул дукхагIа средствац дIахкхийта лаьрхIад укх пятилеткахь. Цул совгIа, хьалха боххача маха дIайийъча паччахьалкхен заемашта погашени яра 1 миллиард сом дIадахийта лаьрхIад. Цу дерригa а къаьгта тешал ду халкъа хьал-торо тоаяра Коммунистически партен Советски правительстван кIаьдца луш йоакхо еш хилар. Из да социалистически производства керттера де лерхIари нийслагIча пятилеткахи перспективни замахи советски экономика дегIакхувлара керттера достами.

Юкъера лаьрхIача болхлойн гIулакхерча наьхен бетта дола алапи 2,7 процент тIакхетаргда, 144 сомал дукхагIа а хургда. Пхи процент лакхлургба юкъера лаьрхIача бетта колхозхой къахьегамах луш бола мах, 96 сомал дукхагIа а хулаш. Укхаза терками эца деза колхозни ахархоша шоай доалахьарча боахамах а дикка пайда эцилга.

Ерригача финансий чотах 1975 шера хьалдергда 107 миллион квадратни метр нах чубаха цIенош. Цо торо лургья 11 миллион гаргга болча наьха вахара хьал тоаде, хIаьта бIарччача пхе шера — 56 миллионал совгIача наьха. Вахара - коммунальни гIишлош хьалъяра пхе шера планах лаьрхIа хиннaчул тIех ях миллиард совгIа сом ахча къоастадаьд.

ДIахо дегIадоаладе лаьрхIад унахцIено лораелга, денар, культура, цар материальни база чIоагIъелга.

КПСС ЦК-и СССР Министрий Советен Соцамга а бархIазлагIа гуляьча СССР Лаккхехьарча Совета IV сесси Соцамга а хьежжа, халкъбоахама плана юкъедихьад «Iалам лораделген Iалама ганзех кхомбеш пайда эцилген» яха керда дакъа. Цига вIашагI а тохаргда къоаста а, дергда хий, фо, хьу лораяра, чкъаьрий дебадара, латтан ченаш лораяра а минеральни ганзех кхом беш пайда эцара а деккараш.

Планах дIахо дегIайоалае лерхI ерригача союзни республикай а экономически районий а экономика. СихагIа караерзаергья мехка малхбоалехьарча районий доагора-энергетически торонаш, цига дIахо хьоргда Малхбузехьарча СибарегIен мехкдаьтта, газа, хьуна тороний ларда тIа эггара йоккхагIчарех йола халкъбоахама комплекс дегIайоалаелга; Енисея, Ангара гидроэнергех, хьунах, бос болча металлий рудах, кхыча пайданеча ганзех пайда а эцаш, Юкъерчен Малхбоалехьарчен СибарегIа йоккхий территориально-производственни комплексаш вIашагIйохкилген дегIайоалаелгеи. Хьалъе йолаергья Тобольски а Томски а мехкдаьтта-химически комплексаш. ДIахоьъоргда мехка Европерча дакъе хьайоагIа низ бола мехкдаьттан газен проводаш йоккхилга. ДIахо дегIадоагIаргда ГаьнаргIча Малхбоалера производительни низаш.

Мехка малхбоалерча районашка дукха лакхде лаьрхIад мехкдаьттен гази йоаккхилга, бос бола металлаш доахилга, белгала лакхлургда электроэнерги а химически, хьуна, целлюлозно-каьхата промышленноста продукци а арахецилга. СибарегIен а, ГаьнаргIча Малхбоален а, берригача мехка а экономика дегIаяра Iалаьмате боккхача лоархIаме хургда, цу районера наькъий дош къоастадарал совгIа, бедален доагорен керда доккхий хьасташ карадерзадара эша хьалащ кхоллаш а бола Байкало-Амурски цIермашинникъ будлилга.

Дукккхадар де деза СССР Европерча дакъе а. Планах лаьрхIа да ерригача союзни республикашка юртбоахам дегIабоалабелга, цун материально-технически база чIоагIъяра эша гIулакхаш чакхдоахилга.

Советски Союза доазол дехьарча мехкашцара экономически бувзамаш дегIадоаладелга тIадерзадаь да халкъа боахама лоархIамегIара деккараш кхоачашдара, дуьнен социализма система цхьоагIон кхотаялари чIоагIдара СССР-о юкъехьош дар алсамдаккхара, дегIайоагIа паччахьалкхенаш шоай лоIаме хилар а машарца вIаши цхьана дахара политика экономически лардаш а чIоагIъяра.

ДIахо дегIайоагIаргья арахьара торговли. Хьалха а санна, Советски Союза арахьарча торговле керттера мотт тиг дIалоацаргья социалистически мехкаша, хьалкарча аргIанна, ВIаши Экономически новкъостал дара Совета чудоагIача, вIаши цхьана гIулакхаш леладелга социалистически экономически интеграце процессаш шерра дегIайоалаяра ларда тIа латтача мехкаша.

1975-ча шера сиха дегIадоагIаргда СССР-а дегIадоагIача мехкашцара экономически бувзамаш. ВIаши пайданеча ларда тIа дикка дегIадоагIаргда СССР-а дегIадаьхкача капиталистически мехкашцара экономически бувзамаш.

1975-ча шерарча халкъбоахама плана керттерча деккараша гойт,уж КПСС XXIV съездо белгалъяьккха экономически политика кхоачашъяра тIадерзадаь долга. Из план кхоачашъелга боккхача лоархIаме хургда укх пятилетка лоархIамегIара социально, - экономически деккараш кхоачашдара.

(ТАСС).

1975 ШЕРАРЧА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТАХИ 1973 ШЕРАРА СССР ПАЧЧАХЬАЛКХЕН БЮДЖЕТ КХОАЧАШЪЯРАХИ

СССР ФИНАНСАЙ МИНИСТРА ДЕПУТАТА В. Ф. ГАРБУЗОВА ДОКЛАДА ИЗЛОЖЕНИ

ЙислагIча пятилетка шерашка, КПСС XXIV-ча съездо белгалъяьча курсага хьежжа, леррагIа дегIанха кердача лаккхача рубежашка кхаьчаб вай мехка халкъа боахам аьлир цо. Дуккха алсамъяьннай мехка экономически Iилман-технически потенциал, дикка тоаеннай советски наьха хьал-торо. Хоалуш хIама карагIдаьннад халкъий кхерамзле Iалашъяран дуйнен халкъашта юкъера кхохдам кIаьдбаран къовсам лоаттабара тIаерзаяь йола КПСС XXIV съезда машара Программа кхоачашъеча.

Коммунизм хьалъяра дерригача достамашка уж толамаш дахар — социалистически строя низи харцъе могаргдоаца совнаьли хьахьокхаш дола керда телен шаш, Коммунистически парте кулгалца советски халкъо творчески къахьегарах, ленински Центральни Комитетои, новкъост Л. И. Брежнев керте латтача Политбюросой боккха организаторски болх чакхбахарах хьахиннар.

Къахьегама хьинар совдаларца, социалистически ях айяларца белгала да ер, пятилетка къоастамбу шу. Советски наха хьинар айдаь болх бар бахьан долаш халкъа боахами культурея дегIаккувлача керда толамаш даьккад.

1974 шера чакхдаьккха даьннад Казахстана, Средни Азе, Волго-Вятски района, Поволжья, Ростовски областа, Донбасса, мехкa кхыча районий халкъа боахама кхыча производственни доакъошка къахьегача кIезига алапии, ставкаши, окладаши йолча болхлоштен гIулакхерча нахан ахча тIатохилга. Урала промышленноста массехк доакъошка къахьегача болхлой алапена тIатохаш йола районни коэффициенташ юкъейоалаяьй.

КIезига торо йолча дезалий берашта лаьрхIа пособеш тела отталаьд. Лакхденнад инвалидаштен кхаба саг воацаш бисача дезалаштен тела пенсеш. Цамогаш долча бера гIулакх дара мах тела денош тIатехад массанахьа. Дуккха алсамдаьннал просвещени, унахцIено лораяр, социальни Iалашон социальни страхованин дегIакхувлара паччахьалкхено дIадохийта ахча.

Толаме кхоачашъеш я парте вIаштIехьъяьккха юртбоахама производство дегIакхувлара комплексни программа.

ЛеррагIа кхоачашдеш латт пятилетка керттера деккар — халкъа хьал-тороц культурни боарами дикка лакхбар.

1974 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет, аьлар дIахо докладчика, доходех 200,3 миллиард сом кхоачашъергья, е планах 101,1 процент, расходех — 198,5 миллиард сом, е 101,4 процент.

1975 шера хила еза бюджета доход 208,5 миллиард сом белгалъяьй, е 1974 шера хургья аьнна хетачул 4,1 процент дукхагIа.

1975 шера массанахьа чакхдаьккха даргда бетта 70 сом алапи нйдеча болхлоштен гIулакхерча нахан тIера налог дIайоаккхилгеи 71 сомагара 90 сомага кхаччалца алапи нйдерашкара йоаккхаш йола налог чухьнахьа йоаккхилгеи.

1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджета расходаш 208,3 миллиард сом хургья аьнна белгалъяьй.

1975 шера дIахо чакхдоахаш хургда КПСС XXIV-ча съездо белгалдаь бахача наьха хьал-торо тоаяра тIадерзадаь дола де дезараш, йоахар дIахо докладчика. Къилбаседа - малхбоалене, Центральни, РСФСР Центрально-Черноземнии Къилбаседа-Кавказски районашка, Украине, Белоруссе, Молдаве, Прибалтийски Закавказски союзни республикашка алапен керда минимум юкъехьу, юкъера алапи нйдеча болхлоштен гIулакхерча нахан тIатохаргья ставкаши окладаши. Цунца чакхдаьккха даргда дерригача производственни доакъошка къахьегамах мах телара кердача хьалаш тIа далар. Мехка массехк районашка дIалоладергда производственни доакъошка боацача болхлошта алапи лакхделга.

Дуккха алсамдоалаш латт халкъа образовани шеръяра, наха медицински гIулаккаш делга тоадара, къахьегамхой социальни Iалашо дегIакхувлара паччахьалкхено дIадохийта ахча. Кердача шера предприятейн организацейн бюджетах цу дешашта лаьрхIа 96,7 миллиард сом дIахьожадергда, е укх шера хиннaчул 7,2 процент дукхагIа.

СССР Паччахьалкхен бюджета тIа белгалъяь я доазол арахьарча мехкаца леладу торгови, Iилман-технически культурнин бувзамаш кхы а шердара вай паччахьалкхено доазол арахьа делаю политика.

1975 шера Iалашо ергья промышленность дIахо йодача хана кердача техникаца кийчъелга вIаштIехьдаккхара, цун структура эргаьккха тоаяра, производства эффективность лакхъяра.

Бюджета чотах, предприятей шоай средстваехи банковски кредита чотахи промышленноста финансировани яра 110,7 миллиард сом дIахьожадергда, е укх шера хиннaчул 9,8 процент дукхагIа. СихагIа дегIаугаргда, вай экономика ларда йола, еза-йоккхача промышленноста доакъош.

КПСС XXIV-ча съезда решенеша дIа ма деххa, леррагIа чакхйоах вай Коммунистически партен Советски правительстваси бахача наха эша товараш арахеца доакъош сихагIа дегIакхувлара тIаерзаяь йола курс.

1975 шера яйгача, кхачан, дулх-шура, халкъа эша товараш арахецача промышленноста кхыча доакъошта финансировани яра бюджетерен, предприятей шоай чотахи кредитахи 12,7 миллиард сом хьожадергда.

1975 шера 65,7 миллиард сом пайда бе лаьрхIад промышленносте, е хьалха дIададахача шера баьчул 13,2 процент дукхагIа.

Пятилетка диъ шера 26,4 процент лакхлургья балха овсарле. ТIаккхийттача промышленни продукцех керттера дакъа балха овсарле лакхъяра чотах арахеца торо а лургья, 8 миллион сага баьча балха экономи елга Iалаш а дергда цо.

1975-ча шера къахьегама овсарле лакхъяра чотах хила еза тIаккхеташ йолча промышленни продукцех 86 процент, хIаьта цхьайолча министерствашка — ерригa 100 процент а.

Укх тIехьарча шерашка дуккха болх баьб продукце дикал лакхъяра, юкъедоаладаьд цунна аттестаци елга, дикала Знак йолча товарий маьха тIатохачун боарам оттабаьб. ХIанз паччахьалкхен дикала Знак еппай 21 эзар совгIача хIамашта, цу юкъе 1974-ча шера 13 эзар гаргганарна а луш.

Транспорти бувзами дIахо дегIабоалабара, цар технически Iалашо тоаяра 1975-ча шера дIадахийта лаьрхIад 18,8 миллиард сом, е укх шерачул 13,8 процент дукхагIа. Плана тIа а бюджета тIа а дуккха рузкъа хьожадаьд Байкало - Амурски цIермашинникъ биллара.

Коммунистически парте а советски халкъо а леррагIен тIагIерттан вахаре чакхйоаккх КПСС XXIV съездо оттаяь аграрни политика, белгалдаьккхар докладчико.

Бюджетера а кхычахьара а юртарча боахама финансировани яра къоастаду 37,1 миллиард сом, е укх шерачул 7,8 процент дукхагIа. Юрта боахамга дIайохийтача паччахьалкхен капитальни вложеней боарам шера 12 процент лакхлургба, 20,8 миллиард сомага дIа а кхоачаш. Цул совгIа колхозий шоай рузкъа а банка кредитий а чотах капитальни вложенешта дIадохийтаргда 10,2 миллиард сом.

Мелиораци ярен латташ тоадарен программа кхоачашъяра къоастаду 8,2 миллиард сом, е укх шерачул 21,3 процент дукхагIа.

3,6 миллиард сом хьожаду РСФСР Iаьржа латта доацача зона юрта боахам дегIабоалабара.

1975-ча шера чакхдоаккхаргда совхозаш боккъонца боахама расчетага йоахилга, КПСС XXIV съезда Директивашка из лаьрхIа ма хиллара.

КПСС XXIV съездо оттадаь деккараш кхоачашделга, дуккхача даькъе тийша да белгалъяьккха капитальни вложеней программа толамца кхоачашъярах, цар эффективность лакхъярах. 1975-ча шера берригача халкъа боахамера ерригa капитальни вложенеш 113 миллиард сом хургда, цу юкъе паччахьалкхен капитальни вложенеш — 98,6 миллиард сом а долаш, е укх шерачул 8 процент дукхагIа. Капитальни вложенешта централизованни финансировани яра хьожаду 85,4 миллиард сом, царех бюджета чотах — 40 миллиард сомал совгIа.

Нах чубаха цIенош хьалдара хьожаду 15,2 миллиард сом, цо торо лургья 107,1 миллион квадратни метр цIенош хьалде.

Цахаддаш советски халкъа вахара боарам дегIабоалабаро лакхду торговлегара, наха гIулакх деча сферагара дIадехараш, белгалдаьккхар В. Ф. Гарбузова. КПСС ЦК а Советски правительства а нахаддаш йоакхо ю халкъа эша товараш арахецилга шердара, хIанзара керда торговле методаш вIаштIехьъяхара а уж балха юкъейоалаяра а.

1975-ча шера паччахьалкхен а кооперативни а розницера товарооборот белгалъяьккхай 209 миллиард сом, вешта аьлча 7,2 процент дегIа а йоагIаш. Нахага дохкаргда укх шерачул дукхагIа 14 миллиард сома маьха товараш.

Паччахьалкхен а кооперативни а торговлена финансировани яра хьожадергда 4,3 миллиард сом, е 4 процент укх шерачул дукхагIа.

ДIахо а дегIадоаладе деза бахача наха бытовой гIулакхаш делга. Цун юкъара боарам 9,2 процент лакх а бенна 6 миллиард сомага дIакхоачаргба.

КПСС XXIV съезда решенешка хьежжа вай мехка дукха болх бу культура дегIайоалаяра, советски наьха унахцIено лораяра, социальни Iалашо эргаьккха тоаяра тIаберзабаь. 1975 шера социально - культурни мероприятешта СССР Паччахьалкхен бюджетера хьожаду 76,7 миллиард сом, е шера тIаккхетаргья 7,7 процент. Цул совгIа, предприятеша, колхозаша, кхыча организацеша шоай доалахьарча фондий чотагIа цу гIулакхашка дIадохийтаргда 20 миллиард сом совгIа.

Болхлоштен гIулакхерча нахан тела пенсеш, ханна болх бе йиш йоацача наха, берагIа болчеи бер даьчен кхалнаха тела пособеш хьежадергда 1975 шера 25,9 миллиард сом долча социальни страхованe паччахьалкхен бюджетера.

КПСС XXIV съездо тIаийпа машара Программа леррагIа кхоачаш а еш Коммунистически партей Советски паччахьалкхенои тIатеIIа чакхйоах тайп-тайпара социальни строй йола паччахьалкхенаш машаре дахара ленински принципаш, дIахо дувц докладчико. Советски наха, дунен дерригача прогрессивни низаша бе а боагIаш лаккха мах бу парте Центральни Комитето, цун Политбюрос, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъост Л. И. Брежнева ше машара гIехьа, социализма сийлахьча идеалашта тIехьа беча Iалаьмате дукхача балха.

ХIанз, герзаш Iоадеш латтача а империалистически реакце, агрессе низаша леладу тийша балхаш ца совцача а хана, Коммунистически партен Советски паччахьалкхенои цахаддаш терко ю мехка оборонни низ чIоагIбара.

1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджетера оборонана хьожаду 17,4 миллиард сом, е ерригача бюджетах 8,4 процент. Союзни республикай паччахьалкхен бюджетех дувцача хана цо хоам бир, 1975 шерара цар паччахьалкхен бюджеташ 95,8 миллиард сом да аьнна, е укх шерарчул 8,5 процент дукхагIа.

1975 шерарча бюджеташа цхьана правительствас СССР Лаккхехьарча Советага чIоагIъяйта хьачуеннай 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йола отчет. ХьатIадоагIача пайдашка диллача 187,8 миллиард сом хиннай бюджет, е планага диллача 102,4 процент, хIаьта расходашка диллача — 184 миллиард сом, е 100,5 процент; аьча расходел 3,8 миллиард сом дукхагIа хиннаб пайда.

1975 шера, аьлар къамаьл чакхдоаллаш докладчико, Коммунистически парте кулгалдеча советски халкъо кхоачашъяь йоаккхаргья халкъа боахам дегIабоалабара нйслагIча пятилетка план. Шеко яц вай мехка къахьегамхоша 1975 шерара заданеш кхоачаш а тIехкхоачаш а яра шоай дерригa низаш тIадохийтаргхиларах, коммунизм хьалъеча цар керда доккхий толамаш доахаргхиларах.

Пятилетка диълагIча, къоастамбеча шера вlаши гIайиаца социалистически деккараши хапал хьалха кхоачашдара шерра социалистически ях йоаржаяьй Грозненски фабрика-кухня цехий болхлоша. Яхьо кердача къахьегама толамашка кхувл фабрика коллектив. Беттагара беттага дукхагIа хул цо арахеца кондитерски булочни изделеш, тайп-тайпара мерза дараш, кхыйола продукци. Фабрика болхлоша кийчъю продукци бахача наха чIоагIа хоатташи дика дIаэцаши я, хIана аьлча дика мара хилац из.

Иштта наьха хьашташ диаза кхоачаш а деш хьинаре къахьегача фабрика коллективо товарни продукци арахецара а из маьхала яккхара а цхьайтта бетта план 101,5 процент кхоачашъяьй. ПланагIа лаьрхIачул совгIа ара а хийца ехкай цо 29500 сом мах бола продукци. Уж къахьегама толамаш кхы тIа а тоадеш къахьегаш фабрика болхлоша укх декабрь бетта а.

Къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалхалаттар ба болхлой Баталова Шамсуда, Аушева Хьанифа, Сардалова Лейла, Бибулатова Iаби, Комарова Надежда, Вышегурова Мадина, Панасенко Мария, кхы дуккха бараш а. ХIапзлехьа пятилетка хьалхарча диъ шера задани дикка тIехкхоачашъяьй цар. Уж толамаш кхы тIа а лакхдеш укх деношка хIара сменагIа нормаш 115—120 процент кхоачашъеш ба уж.

СУРТА ТIА: печнаяс Н. Комаровас кийчдеча мерзача дарашка хьожаш я булочни цеха начальник Л. Молкова.

И. ПЛИЕВА тексти сурти.

«СЕРДАЛО»
2-гIа агIо. 21 декабрь, 1974 ш.

ПЯТИЛЕТКАНА—ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАМ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планаш 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетах 1973 шерара Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах а планово-бюджетни отраслевойн комиссей содоклад йир планово-бюджетни комиссе председатела депутата **Г. И. Ващенкос.** Цо белгалдаьккхар, КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъеча даьха толамаш коммунизм хьалъеча баьккха боккха гIа хилар.

Цу дерригне а кердача инзаца къаьгта хьахьекхар Коммунистически парте, цун Центральни Комитета, вай партен дунеи халкъашта юкъерча коммунистически боламеи гIорвалына деятель, машара тIехьа, халкъий кхерамзлен тIехьа латташ вола цIи хеза къовсамхо КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Леонид Ильич Брежнев керте латтача Политбюро кулгалдарен организатор хиларен лоархIам.

Укх шера, белгалдаьккхад содоклада тIа, керда коталонаш яьхай коммунизма материально - технически бава хьаеча; ТIехкхоачашъеш я продукце доархIаме дукхагIдола тайпаш хьадарен царна реализаци яреи заданеш. 8 процент алсамъяргья промышленни производство. Планал совгIа реализаци ергья 6 миллиард сома маьха промышленни продукцена.

Дукха йоккха мероприятеш чакхъяьхай КПСС XXIV съездо тIайийца социальни программа кхоачашъяра даькъе.

1975 шера халкъа боахам дегIабоалабара плана тIа белгалдаьд союзни республикайн экономически районийн боахама деррига доакъош комплексно дегIадоаладелга, промышленнин юртбоахамеи продукци дIахо а дукхагIа йоаккхилга, советски халкъа материальни хьали культурни боарами лакхбелга.

Плана тIа белгалдаьд промышленни производства объем 6,7 процент лакхъелга, къаман доход — 6,5 процент лакхъелга. Иштта дукхагIа йоаккхаргья кхашкара чуяхьеи хьайбайн продукци.

Къаьстта теркам тIабохийт Iаьржа лаьтташ доацача зона юртбоахама производство дегIайоалаяра. Халкъа боахамга дIайохийта еррига капитальни вложенеш 113 миллиард сом хургья.

ДIахо а дегIайоагIаргья халкъа образовани, унахцIено лораелга, культура. Сага сих бахача наха хьатIабоагIа пайда 5 процент лакхлургба.

1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджета тIа белгалъяь заданеш толаме кхоачашъяра доход 208,5 миллиард сом хила еза, расходаш — 208,3 миллиард сом.

Плани бюджети ювцача хана комиссеша керттера теркам тIабахийтар общественни производства эффективность лакхъяран продукце дикал тоаяран.

Керттерчарех цхьа декхар да, белгалдаьккхар Г. И. Ващенкос, халкъа боахам доагора ресурсашца, металлаца, машиностроенен химеи продукцеца Iалашъелга. Машиностроенен металлообработкаи продукци 10 процент тIаккхстаргья. Караерзаергья пхи эзар гаргга керда машинаш, оборудовани, кхыйола продукци. Цунца цхьана содоклада тIа белгалдаьккхад дегIаухаш латта хьашташ машинашцеи оборудованецеи хIанз а кхоачаш ца делга.

Укх тIеххьарча шерашка дикка тоадаьд капитальни гIирсаш хьалделга. Цхьабакъда цхьайолча министерствашеи ведомствашеи кхоачашъяц гIишлой-монтажни балхаш дара, керттера фондаши производственни мощносташи болх бе йолаялийтара заданеш. КIезиглуш дац хьалдаь далаяза дола гIирсаш.

Юрта боахам дегIабоалабеча даьхача толамех дийцачул тIехьагIа комиссеша цIенхаштта теркам тIабахийтар кхоачамбоацараш.

Юрта боахама Министерствои моттигашкара цун органаши декхарийла я лаьтта леладареи хьайбаш леладареи культура дIахо а тоаяра эффективнегIа дола гIулакхаш чакхдаха.

Дикала тIехьара къовсам — из ба ерригача общественни производства эффективность сихагIа лакхъергьярех бола керттера лостам. Мехка шерра дIабаьржаб «Продукци дукхагIа, дикагIа, кIезигагIа хIама дIадохийташ дургья вай» яхача девизагIа бола дерригача халкъа болам. Цох боккха пайда боал. Цунца цхьана хIанз дукха я дикала шоллагIча категорех йола продукци.

Общественни производства эффективность лакхъяран дикала факторащ тоаяран керттера эшаш дар фуд аьлча, из да Iилма-технически прогресс елга. Партенен халкъаи хьалхашка КПСС XXIV съездо оттадаь из Iалаьмате доккха декхар кхоачашлу Iилма-техническа революцена карагIдаьннарашн боахама социалистически система совлеиаши цхьана вIаши таръярца.

Вай мехка я низ бола Iилма-технически потенциал, аьлар депутата. ТIехь-тIехьагIа дукхагIа рузкъа хьежаду Iилма дегIадоаладара, нийслагIча пятилетка диъ шера цунга дIадохийтаргда 60 миллиард сом гаргга. Цунца цхьана цхьайолча министерствашеи ведомствашеи йоагIIача тайпара йоакхо яц Iилманеи техниканеи карагIдаьннараш производствана сихагIа юкъекхахьара.

Содоклада тIа боккха теркам тIабохийт халкъа вахара материальни культурни боарам лакхбара дешашта. 1974 шера 4,2 процент лакхлургья бахача наьха реальни доходаш.

Комиссеша тIадаларца депутато предложени елар планаи бюджетан юкъе ер хувцамаш де:

130,2 миллион сома дукхагIа халкъа эша товараш маьхаи доахилга Iалашде;

1975 шерарча Паччахьалкхен бюджета доходаш 125 миллион сома дегIайоалае;

союзни республикай бюджетех йола расходаш 125 миллион сома дукхагIа хилийта.

Депутато предложени елар поправкаш комиссеша енна предложенеш теркал а еш 1975 шера халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен план могае. Предложени ду доходашка диллача 208599 миллион сом долаш, расходашка диллача 208411 миллион сомн долаш, доходаш расходел 188 миллион сом дукхагIа йолаш 1975 шера Паччахьалкхен бюджет чIоагIъе.

1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара паччахьалкхен планах, 1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1973 шера йола СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах долча дешашта хиннача пренешка къамаьлац дир депутаташа: **Н. В. Васильева** — РСФСР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, **А. А. Титаренкос** — Украина Компарте ЦК секретара, **Т. Я. Киселева** — Белорусски ССР Министрий Совета председатела, **Н. А. Злобина** — «Зеленоградстрой» треста № 111 йолча управлене комплексни бригада бригадира, **Н. Д. Худайбердыева** — Узбекски ССР Министрий Совета председатела.

17 сахьат даьлча палатай заседаней зале къамий Совета председатела депутата **В. П. Рубена** председателал а дош хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета хьалхара заседани.

Депутаташеи хьашашеи дIаьхдаь тIоараш а детташ тIайнцар новкъостий **А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. М. Машеров, Б. Н. Пономарев, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов.**

Депутат П. Я. Страутманис СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителалла хаьржарца дувзаденна сессе из мукъавалийтар Къамий Совета юрта боахамах йолча комиссе члена декхарех.

1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах, 1975 шера СССР Паччахьалкхен бюджетах, 1973 шера йола СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах йолча планово-бюджетни отраслевни комиссей содокладаца къамаьл дир Къамий Совета планово-бюджетни комиссе председатела депутата **Н. И. Масленникова.** Цо белгалдаьккхар, КПСС XXIV съездо тIайнца машара Программа толаме кхоачашъеш хилар бахьан долаш цIаккха а ца хиннача тайпара маьрша къахьегара дика хьалаш хIанз вай халкъа вIаштIехьдаьха долга. Мехка чухь санна, хIаьта иштта арахьара политика даькъе а Iалаьмате боккха политически организаторски болх бу Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитетои цун Политбюроси. Къаьстта баркал ала лов КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежневна, дунеи халкъашта юкъера кхохкам мелбаран лаьттан тIа машар чIоагIбаран долча гIулакха шийгара доккха дакъа юкъе а хьош кIаьд ца лущи беркатеи болх цо барах.

1974 шера, йоах оратор дIахо, промышленни производства боарам лакхлургба 8 процент. Из нийслагIча пятилетка шерашкара эгара лакхагIа бола хьокхам ба. Производство план тIеххкоачашъю массе а союзни республикаша.

1974 шера дIахо чакхъяьхар советски наьха вахара материальни боарам лакхбара КПСС XXIV съездо белгалъяь мероприятеш.

16 декабре хиннача КПСС ЦК эргIанарча Пленуме, аьлар Н. И. Масленникова, йийцар 1975 шера йола СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плани СССР Паччахьалкхен бюджети. Пленуме доккха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Леонид Ильич Брежнева. Цун къамаьло массе оагIорахьара анализ ю пятилетка диъ шера чухь халкъа боахам дегIабоалабара итогашта. Ерригача вай парте, берригача къахьегамхоша КПСС ЦК Пленума решенеш къоабалъю дIахо бе безача балха кулгалдар санна лоархIаш.

СССР халкъа боахам дегIабоалабара 1975 шера плана проектах ше дувцаш депутата белгалдаьккхар, планово-бюджетнин отраслевни комиссеша из оттаеча хана керттера теркам общественни производства эффективность лакхъяран резерваех дикагIа пайда эцаран тIаахийта хилар. Общественни производства эффективность лакхъяра керттера рычаг Iилман-технически прогресси производства Iилманеи техникаи карагIдаьннараш юкъекхьари да. Комиссеша белгалдаьккхар цу даькъе карагIдаьннараш доккхий долга. Бакъда, цхьайолча министерствашa Iилмаи техникаи лаьрхIа оттаяь планаши заданеш кхоачашъяц.

Социально - экономически декхараш кхоачашдара даькъера КПСС XXIV съезда решенеш толаме кхоачашъелга, белгалдоаккх содоклада тIа, дукхача даькъе тийша да капитальни гIишлошъеча латтача гIулакхех. ХIаьта укхаза хIанз а долаш да цIенхаштта кхоачамбоацараш. Эгтара хьалха из доагIа керда мощносташ болх бе йолаялийтара планаш кхоачашъярах.

Халкъбоахама керттерча проблемаех цаI да материалоемкость кIезигъяр, бедалаи материалаштеи кхомбар. Комиссе председатела аьлар, СССР Госплано Паччахьалкхен план оттаеш материальни ресурсашта кхомбара заданеш министерстваштеи ведомстваштеи енна хилар комиссеша нийса лоархIилга. Цо иштта белгалдаьккхар, кердача шера министерстваш партен правительстваи дIадехараца хьежжа кулгалдара генеральни схемай проекташ дIахо вIаштIехь а яьха цар тIа белгалъяь мероприятеш практически кхоачашъе йолае декхарийла йолга.

Комиссей рекомендацегIа Н. И. Масленникова 1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плани массазарча комиссей поправкашка хьежжа Паччахьалкхен планах дола Закони чIоагIдегIа могадеш предложени йир.

1975 шерара Паччахьалкхен бюджет оттаяй халкъбоахама планага хьежжа. Союзни республикай бюджет 8,5 процент дакх а луш 95,8 миллиард сом хиннад. Цо Iалашдергда хIара республика экономикеи культурен дIахо дегIакхуьлилга.

Н. И. Масленникова предложени елар 1975 шерара Паччахьалкхен бюджети белгалъяьча поправкашка хьежжа Паччахьалкхен бюджетах дола Закони доходашка диллача 208598531 эзар сом а, расходашка диллача 208410750 эзар сом а, доходаш расходел 187781 эзар сом тIех йолаш чIоагIде, аьнна.

Комиссе председатела предложени елар 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашдарах йола отчет чIоагIъе, аьнна.

1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах, 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашдарахи пренеех иштта къамаьлаш дир депутаташа: **Н. М. Борисенкос**—Украина Компарте ЦК секретара, **С. Б. Ниязбекова** — Казахски ССР Лакхехьарча Совета Президиума - председатела, **А. П. Розефелда** — Латвийски ССР «Банга» яхача чкъаьрий доахача колхоза бригадира, **Л. П. Лыкова** — РСФСР Министрий Совета председатела заместитела, **А. А. Смирнова** — Белоруссе Компарте ЦК секретара.

Цу тIа чакхъяьлар къамий Совета хьалхара заседани. 19 декабре дIахо ший болх беш яр СССР Лакхехьарча Совета сесси.

* * *

Москве 19 декабре ший болх дIахьош хилар нийслагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета шоллагIа сесса.

10 сахьат даьлча Кремле дIайолаелар Союза Совета шоллагIа заседани.

ДIаьхдаь тIоараш а тохаш депутаташеи хьашашеи тIайийцар новкъостий **Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, В. В. Щербицкий, П. Н. Демичев, Б. Н. Понамарев, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев.**

Заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела депутата **А. П. Шитикова.** Цо аьлар:

Новкъостий депутаташ! Тахан вай парте Центральни Комитета Генеральни секретарь Леонид Ильич Брежнев ваь ди да. **(ДIаьхдаь тIоараш тох. Берригаш хьалгIовтт).**

Мукъаба сона укхаза мел болча СССР Лакхехьарча Совета депутатий цIерагIа ваьча денца веза Леонид Ильич Брежнев дег тIара даькъала вувца а из могаш хилар вай парте, советски халкъа дунен тIара машар бахьан цо баьча Iалаьмате боккхача балха тIехь керда толамаш цо дахар ловш хилар дIакхайкаде а. **(ДаьхдаьтIоараш тох. Берригаш хьалгIовтт).**

Союза Совето ладийгIар мандатни комисс председатела депутата **В .К. Месяцева** яьча докладга.

Цул тIехьагIа дIахо дувца доладир сессе ден повесткагIа дола дешаш: 1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах, 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.

Пренешка къамаьлаш дир депутаташа: **А. Н. Шибалова**—къахьегамхой депутатий Ленинградски областной Совета исполкома председатела, **Б. А. Ашимова** — Казахски ССР Министрий Совета председатела, **Р. К. Кашаповас** — Среднекушкетски юрта исполкома председатела (Татарски АССР), **С. В. Козлова** — Азербайджана компарте ЦК шоллагIча секретара, **В. Г. Меунаргия** — Ингирски чайни совхоза механизатора (Грузински ССР), **М. Г. Гапурова** —Туркмене Компарте ЦК хьалхарча секретара, **Н. С. Приезжева** — КПСС Рязански обкома хьалхарча секретара, **Г. А. Арзуманяна** — Армянски ССР Министрий Совета председатела, **И. А. Бондаренкос** — КПСС Ростовски обкома хьалхарча секретара.

ДухтIабовла гIерташ, чIоагIа хьашт долаш дийцар депутаташа правительствас оттаяь 1975 шера йолча халкъа боахам дегIабоалабара планеи СССР Паччахьалкхен бюджетеи проекташ.

Цар — КПСС XXIV-ча съездо нийслагIча пятилеткагIа белгалъяь директиваш практически кхоачашъеш хилар, Iоаьяча опытахй вахаро хьалхашка оттаяьча кердача проблемаехи хог гIортолга яь хилар хьахох.

Сесси хьаеллале хиннача КПСС ЦК Пленума решенеш Советски Союза къахьегамхоша шоай балха керте лаьцай, йоах депутаташа — партийнни советскии болхлоша, производстве хьалха латтараша. Коммунистически парте политика къоабалъеши хьаллоацаши, советски наха шоай низаш оарцагIдоах вай Даьхе кхы а хоалара, коммунизм котъялара дукъа керда котало яккхара.

Плани бюджети могае предложенеш а телаш, депутаташа белгалдоах хьатIадоагIача шера плана заданеш тIеххкоачашъе могаргдолаш а кхоачашъе езаш а хилар. Цу гIулакха еррига торонаш йолаш я. ХIанз керттерадар — производства эффективность, цун дикал лакхъяра низ тIаберзабар да. 1975 шера толаме болх бара чIоагIа лард еллай. Предприятей болх эффективнегIа ме хул дукхагIа торонаш хургья халкъа боахам лакхерча темпаша дегIабоалабе, хIаьта цо ший аргIагIа дакъа лоацарда общественни хьашташ кхоачашдеча.

Вахарои коммунизм хьалъяра практикои хьалхашка оттадаь декхараш дукхача тайпаех да. Парте белгалбоаккх еррига экономически гIишло кердача лагIа тIа йоаккхаш айяра новкъостал де йиш хургйола ши лостам. Из — Iилман - техническа прогресс сихъяри боахама доалдара механнами методами эргаяьха тоаяри да. Цу лостамашта дукхагIа низ тIабахийтаро торо хулийтаргья производства эффективность хоадамболлаш лакхъе, цо новкъостал дергда къахьегамхой вахара хьал тоаде а.

Цу тIехь чакхъяьлар Союза Совета заседани.

* * *

15 сахьат даьлча Кремле йолаелар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета заседани.

ДIаьхдаь тIоараш а тохаш депутаташеи хьашашеи тIайийцар новкъостий: **А. Н. Косыгин, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов.**

Заседани хьайийллар СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета председатела депутата **В. П Рубена.** Цо аьлар:

Тахан Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Генеральни секретарь, хьамсара Леонид Ильич Брежнев ваь ди да. **(ДIаьхдаь тIоараш тох).**

Мукъа ба сона вай дерригаией цIерагIа везача Леонид Ильич Брежневга вай дег тIара моаршал дала а дунен тIара машари дукха еза вай Даьхе тоари дукъа пайда а боалаш беча балха цо дIахо а толамаш дахар ловлга дIакхайкаде а. **(ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).**

Къамий Совето ладийгIар мандатни комиссе председатела депутата **Э. А. Шеварднадзе** яьча докладага.

Цул тIехьагIа дIахо дувца доладир сессе ден повесткагIа дола дешаш: 1975 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планахи 1973 шерара СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярахи.

Пренешка къамаьлаш дир депутаташа: **В. А. Хайдурова** —Узбекистана Компарте Сырдарьински обкома хьалхарча секретара, **В. К. Тваибас** — Гудаутски района къахьегамхой депутатий Дурипшски юрта Совета исполкома председатела (Абхазски АССР), **Е. Е. Алексеевске** — СССР мелиорацеи хии боахамеи министра, **К. К. Кайриса** — Литовски ССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела, **Н. П. Расторгуевас** — «Комипромжилстрой» треста домостроительни комбината отделочникий бригада бригадира (Коми АССР), **Б. Б. Городовикова** — КПСС Калмыцки обкома хьалхарча секретара, **А. Т. Касымовас** — Таджикски ССР бахача наха бытовой гIулакхаш дара министра, **Н. О. Югансона** — Эстоне Компарте Таллински горкома хьалхарча секретара, **З. Ш. Акназарова** — Башкирски АССР Министрий Совета председатела, **О. Н. Оразмухамедова** — Туркменски ССР Министрий Совета председатела, **В. Д. Шашина** — СССР мехкдаьтта промышленноста министра, **П. М. Ходоса** — Киргизски ССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела.

Депутаташа сессега хоам бир вежарашха йолча союзни республикай къахьегама толамех, халкъа боахама тайп-тайпара доакъош дегIадоаладара проблемаех. Хаьржархой цIергагIа цар тешам белар халкъбоахама планаши декхараши кхоачашдара тIехьа дIахо йодача хана а къахьегамхоша кхы а чIоагIагIа тIагIерта къовсам лоаттабергхил а р а х. Даьча къамаьлашта юкъе лоархIаме моттиг дIалаьцар капитальни гIирсаш хьалдара, производственни мощносташ сихагIа караерзаяра, доал делга эргадоахаш тоадара дешаша.

Ораторашa белгалдора предприяте чура резерваш оарцагIъяхара, продукци дикагIа хилийтара тIехьа лоаттабеча къовсаме социалистически яхь боккха лоархIам болаш хилар. Дукххачар даьча къамаьлий маIан укх тайпара дар: хIаравар ше балха моттиге бехктохаме ва вай юкъарча гIулакха кхела. Депутаташа дийшар къахьегамеи паччахьалкхени дисциплина чIоагIъяра, хIара гражданийна доккха хьинар гойташ, кхетам болаш, шийна тIадожача декхара бехктохам бовзаш хилара тIехьа беш бола болх боккхача лоархIаме хилар.

Коммунистически парте чурен арахьарен политика массане а къоабалъеш, Центральни Комитето, цун Политбюрос, новкъоста Л. И. Брежнева ше беча балха боккха мах беш, депутаташа белгалдора цу политико советски наха творческа хIама хьакхоллаш къахьега, нийслагIа пятилетка толаме чакхъякха дика хьалаш хьакхоллаш хилар.

Цу тIехь чакхъяьлар Къамий Совета шоллагIа заседани. 20 декабре СССР Лакхехьарча Совета сесси дIахо болх беш хилар.

Къахьегама совгIат

Чоалхане боахам ба ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода Торшхоев Бекхан Хамидовича кулгалдеча коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча электроучастка энергетикаша бIарг лакха безар. 27 саг мара вац цига къахьегаш. Цхьабакъда цар бехкагIа завода цехашка а участкашка а хьовзам хиннабац. Ремонт ю, перемотка ю ерригача предприятерча электродвигателашта. Цар беча балхах дукххача даькъе тийша да ерригача цехий болх ритмичнo дIабахар.

ХIара цехе, участке цхьацIа дежурни электрик ва. Ше болх беш волча сменагIа нийсденна кхоачамбоацар сиха оарцагIа а ваьле дIадоакх ю. Нагахьа санна шийна ремонт юлургйоацаш электродвигатель е оборудовани ехача бIарча бригада йохийт.

Чоалханерча станокашка хьожаши электродвигателашта ремонт еши лаьрххIа йола звено я. Цунна чубоагIа йоккха опыт йола электрикаш, коммунистически къахьегама ударникаш Самолин Виталий, Берилло Николай, Сергеев Юрий, Трофименко Григорий, кхыбараш. ХIара сменагIа нормаш 125—130 процент кхоачашъеш ба обмотчицаш Саралиева Лейла, Аушева Рая, Бариева Миновси, электрикаш Гуцариев Руслан, Темирханов Ахьмад, кхы дукха бараш а.

Иштта хьинаре къахьегача участка энергетикаша хIанзлехьа дикка тIеххкоачашъяьй пятилетка хьалхарча диъ шера план. Из да цар шоай дезача цIейна кийчдаь къахьегама совгIат.

Б. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) реостата ремонт еш ба участка начальник Б. Торшхоев, электрикаш В. Самолин, Н. Берилло.

И. ПЛИЕВА сурт.

Тхоай декхар дизза кхоачашдергда

Нохч - ГIалгIайчене советски Iаьдал эттача 1920 шера Старн промыслашкара цхьа электростанци мара яцар.

ГОЭЛРО планагIа 1929 шера Къилбаседа Кавказе эггара хьалхара Грозненски ТЭЦ хьалйир. Цо вIаштIехьдалийтар Грозненски мехкдаьтта район дегIайоалае.

Мехкдаьтта доаха, мехкдаьтта чакхдоаха, мехкдаьтта химически промышленность, республика юртбоахама производство дIахо дегIаахаро дIадехар низ бола энергетически база хьалъелга.

Цу гIулакха шерийр № 1 йола Грозненски ТЭЦ. ХIаьта, 1953 шера Грозне хьайир керда № 2 йола йоккха теплоэлектростанци.

1966 шера хьалйир советски оборудованеца Iалашъяь № 3 йола Грозненски ТЭЦ.

Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашка дена Грозненски энергосистема электростанцей низ 230-зза дегIабенаб.

Цу юкъа 350-зза дукхагIа йоаккх электроэнерги а.

«Грозэнерго» ерригача предприятей коллективаша дукха болх бу технико - экономически хьокхамаш тоадара.

НийслагIча пятилетка дIаяхача хана энергосистеме 20, 45 эзар тонн условни доагор, 13 миллион киловатт - сахьат электроэнерги кхояьй.

Дукха болх баьб республике электропередачай высоковольтни линей сеташ, распределительни сеташ шеръяра.

ХIанз балха юкъейоалаяьй электропередача 10 эзар километр, 35 киловольт совгIа напряжени йола 99 подстанци.

Энергосистема сетеви предприятеша электроэнергеца Iалашъю ерриiга промышленни предприятеш, 52 колхоз, 64 совхоз, 140 эзар совгIа цIа дола 350 юрт. Республика юртбоахама 275 миллион киловатт - сахьат электроэнерги лу.

1974 шера «Грозэнерго» коллективо социалистически яхь лелаю Къилбаседа - ХIнрий «СевКавказэнерго» коллективаца.

Энергосистеме дукха болх бу энергетически оборудовани балха тIа тешаме а экономични а хилийтара.

Иштта, № 1 йолча электростанце балха юкъейоалаяьй 12000 киловатт низ бола № 3 йола турбина, № 2 йолча ТЭЦ-е, №№ 6, 7 йолча турбинашка 78 тонн конденсаторни трубкаш хийцай, балха юкъейоалаяьй Грозный — Орджоникидзе яха 330 киловатт напряжени йола электропередача лини.

Республика районашка: Малгобекски, Назрановски, Шелковской, Червленни болх беш я потребителаш электроэнергена дикагIа Iалашбайташ йола электрически сетей 4 керда район.

Энергосистеме балха юкъейихьай кердача техникагIа дикагIйолча технологегIа, пайда эцара, производственни процессашта автоматизаци механизации яра, къахьегам Iилманларда тIа вIаштIехьбаккхара 256 мероприяти. Цар 183 эзар сом кходе вIаштIехьдалийтад.

Цу дерригне иштта вIаштIехьдалийтар къахьегама овсарле 2,8 процент лакхъе, товарни продукцега дIабола мах 1,69 процент лохбе.

ЙIовхалеи электрически энерги йоаккхача дIадола дозгор кIезигдара даькъе мехка энергосистема предприятешта юкъе хьалхарчарца Грозненски энергосистема я.

Укх шера гуйран - Iан замалахь болх бара дика кийчъяьй система еррига энергетически оборудовани.

Грозненски энергетикаша новкъостал ду йIовхалеи гидравлически электростанцешта энергетически оборудовани тоаеча.

«Грозэнергоремонт» ремонтно - наладочни предприята «Дагестанэнерго» электростанцешта ремонт еш йола керттера организаци я.

Укх шера кхоалагIча квартале Ерригсоюзни социалистически яхье шоллагIа моттиг яьккхар Грозненски объединене ТЭЦ-а коллективои «Грозэнергоремонт» ремонтно - наладочни предприяте коллективон.

Белгалбаьккхаб Малхбузехьарча электрически сетей коллективаша баь болх.

Энергетикаша сий деш ба производствана хьалхалаттараш: ОГТЭЦ № 1 йолча электростанце турбинни отделене машинист Сыромятников Анатолий Григорьевич, цо энергосистеме болх бу 17 шу даьннад. Дукхаза а Грозненски объединени ТЭЦ-а Сийлен доска тIа дIаязваь хиннав из коммунистически къахьегама ударник.

Бойцова Вера Алексеевна — № 3 электростанце электрослесарь - приборист, КПСС Заводской РК пленума член. Энергосистеме Вера Алексеевна балха ера 1953 шера. Массехк шера коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи лелаеш хьайоагIа из. Электрослесарь-приборист Гудков Николай Маркович № 2 йолча ТЭЦ-е балха вола 20 шу да. Коммунистически къахьегама ударник, цеха агитатор, халкъа дружина член ва из. Дукххача шерашка хьанала къахьегарах 1973 шера Къахьегама Шеча Байракха орден, 1972 шера СССР Минэнерго Сийлен грамота елар цунна.

Иштта хьинаре къахьегаш ба Кувшинова Анна Денисовна — № 2 ТЭЦ-а турбинни цеха крана машинист. Исмаилов Исмаил Ахмадович — «Энергосбыта» Новогрозненски отделене контролер волаш хьанала къахьегаш ва. Кхы дукха а цIераш яха йиш я цу тайпара хьанала къахьегача болхлой.

1975 шера, пятилетка тIеххьарча шера Нохч - ГIалгIайчен энергетикашта хьалхашка доккхий декхараш латт республика халкъа боахами баха нахи кхоачамхилал электрически йIовхалеи энергеца Iалашбара, производства экономически эффективность дIахо лакхъяра даькъе. Уж кхоачашдар — Даьхен хьалхашкара тха декхар.

Ю. БАЛАЯНЦ,
«Грозэнерго» РЭУ керттера инженер.

Ленинград. КПСС XXIV-ча съезда цIерагIча Металлически завода турбостроителашта Энергетика Ди цхьаьхка белгала йолча ханаца нийслуш да. Ах бIаь шу хьалха, 1924 шера укхаза хьаяьй хьалххара советски турбина. Цун мощность 370 киловатт яр.

ДIадахача шовзткъеи итт шера боккха никъ баьб цо — зIамига мощность йолча турбинашкара Iалаьмата йоккхача Советски энергетикага кхачалца. Даьхен энергомашиностроене флагмана коллективо ГОЭЛРО ленински план кхоачашъеча дакъа лаьцад. Днепровски, Углички, Рыбински, Волжски, Братски, Красноярски, кхыча дукххача йоккхийча электростанцешта машинаш хьаяьй, 300, 500, 800 эзар киловатт мощность йола паровой агрегаташ арахеца йолаяьй. Паровой шинни гидравлически кхаьи турбинашата паччахьалкхеи дикала Знак еннай, ЛМЗ марка йола агрегаташ хIанз болх беш я дукххача доазол дехьарча электрически станцешка.

ХIанз заводо кхоачашду Усть - Илимски Токтогульски ГЭС-ий заказаш, хIаьта конструкторски отделе чакхъяьккхай Саянски ГЭСа лаьрхIа йолча 650 эзар киловатт мощность йолча турбина технически проект.

Укх карта тIа белгалъяь я Металлически завода турбинаш болх беш йола электростанцеш.

П. ФЕДОТОВА сурт.
ТАСС-а фотохроника.

ПРОПАГАНДИСТИЙ КУРСАШ

КПСС чурен арахьарен политика Iомаеча школай ши бIаь гаргга пропагандист дийша ваьлар укх деношка КПСС обкома политически просвещене ЦIагIа хиннача кхаь денарча курсашка. Пропагандисташта лекцеш йийшар КПСС аграрни политиках, хIанзарча этапе халкъа боахама эффективность лакхъяра проблемах, СССР-е хIанзарча хана къамаши къаман гIулакхаши легIаахарах, хIаьта иштта КПСС арахьарча политиках, социалистически мехкашта юкъера доттагIали дIа-юха леладу гIулакхаши дIахо чIоагIлуш хиларах, КПСС XXIV съездо белгаляь машара Программа кхоачашъяр дукъа КПСС лоаттабеча къовсамах, пропагандиста къамаьла говзалахи культурахи, пропагандистски балха йолча педагогически психологеи элементех.

Курсашка дешаш хиннарашта хьалхашка къамаьлаш дир партийнни советски болхлоша, республика вузий Iилмахоша. Шоай балха опыт дIа-юха эцаш къамаьлаш дир цига пропагандисташа.

Курсаш чакхйоалаш пропагандисташта политически дешар вIаштIехьдаккхара цхьадолча дешаех дийцар КПСС обкома политически просвещене ЦIен заведующе нов. А. Я. Заруцке.

Р. АХМАТУКАЕВА,
КПСС обкома политически просвещене ЦIен консультант.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА ЛАРД

Дика хьокхамаш гойташ къахьийгар Грозненски района «Загорский» совхоза механизатораша гурахьа юв культураш дIаерa лаьтта кийчдеш. Йиллача ханал дукха хьалха лаьтта аьха, культиваци яь, махка баьккха баьлар комсомольца Саламов Шамхана кулгалдеча звено механизатораш.

Цу гIулакхо торо хилийтар районе массарел хьалха гурахьа юв культураш дIайийна яха.

Даьчох кхоачам баь Iанзар Шамхани цун новкъостийи.

Кхыча боахамашкарча механизаторашца яхье а баьнна балха темпаш кхы лох а ца йолийташ хьинаре къахьийгар бIаьсти дIаювргйолча культурашта лаьрхIа лаьтта оахаш. Йоккха котало яьккхар механизатораша. ПланагIа 2800 гектар аха дезаш хиннача иттлагIа декабрь тIакхоачаш 2860 гектар зяба лаьтта аьхар цар.

Уж толамаш доахача къаьстта хьицаре дакъа лаьцар Шамхана звенорча Матаев Абаза, Сулейманов Чамирза. СменагIа юкъера лаьрхIача 16 гектар лаьтта оахар царех хIаране, нормагIа 7,8 гектар аха дезача.

ХIанз органически удобренешца лаьтта хьаьндеш ба загорцаш. Сихеи дикеи бу из болх а. Иштта, планагIа 10 эзар тонн йилла езаш хиннача хIанзле дукха хIама ца эшаш 13 эзар тонн органически удобрени йиллай кхашка. Лаьтта хьаьндеш шоай балха нормаш дукха тIеххкоачашъеш къахьег тракториста Хаждаев Хьасана, лафеташ тIа удобрени тIаювттача агрегата тIа болх беча Зейнулаев Адлана.

Х. МАГОМЕТОВ.

Калейдоскоп

ДIАЙХА БЕНЗИН

Итале дуккхача провинцешкарча бензоколонкай дай, дог а эккхаш тийшар, бензин дохкарах боала пайда, бухгалтерски подсчет нийса яь йоллаше а, массехк процент лохагIа хиларах. Цунца цхьана шоай автомашинаш чу бензин уккхаза чудетташ хиннача водителаша а зийра, хьалха хинначул дуккха сихагIа бакаш йоассалуш хилар. Цу тамашийнача хIаман къайле тахка аьнна оттабаьча специалисташа гучаяьхар доагор лоаттадеш хиннача компаней аргIанара хIиллаш. Бензовозашка чудоттале 35—40 градусага кхаччалца дIоахлеш хиннад цар из, иштта цунца доагора плотность кIезигьеши 3—4 процент цун объем лакхъеши хиннай цар. Цул совгIа, бензинах тохаш хиннай дарегIен сиха Iанарца дIаухаши йола ксилоли толуоли санна йола веществаш, лоацача юкъа бензина объем лакх а йий цул тIехьагIа Iанарца дIаухаш хиннай уж.

ДIайхача безнина тIа «кулгаш дIоахдезаш» компанеш яр, хIаьта цунах хинна зе бензоколонкай даьшен «дIайхача» бензиннаца шоай машинай бакаш хьалъюзача автомашинай даьшен дIатоккхар.

(АПН).

ЛИДЕРА ТIЕХЬААДАР

Къаман полицейски управалене кепатеха араяьхача даннеша тешал ду, укх тIеххьарча хана Японе деш латта зуламаш Iалаьмате дукха хилар. Полицейски статистикашта хетачох, кхо эзар гаргга бандашка вIашагIкхийтта 115 эзар гангстер ва мехка зуламаш деш. Соахка зулам даьрех иттлагIа дакъа бараш мара лаца карагIдаьннадац. Лувцале шоай «говзалах» цар баккха кхийна пайда (эгтара хьалха марихуапа йохкарахи, контрабандахи, ловзарий къайлагIарча цIеноехи) 130 миллиард иен хилар.

Моттигерча прогрессивни газеташа яздечох цу педантични статистико хьахьокх, сий доадеш дола зуламаш дара дунен хьалхле яккхара США-цеи Италецеи, Японе хIанзза а къовсаяла йиш йолаш хилар.

(АПН).

БЕХКЕ ШОАШ ХИННАБ...

Дукха автомобилаш дела никъ чакхбоалача Геретсрида яхача малхбузенгермански городоке баха нах эгIазбаха бар: машинаш масса лехкаш чакхбуьла водителаш бахьан долаш, школе дIадолхаши чудоагIаши машина кIала эккха тарлора бераш. ХIаьта уж тайпа хатараш хьалха нийсденна а хиннадар.

Горожанаша ца буташ радарин установкаш оттаен кхыдола де дезараш ден эттар полици, масса лела безам бараш гучабахара. ВIалла ца меттар хилар. Iаьдалаша белгалдир, эгтара дуккагIа а вогIа а наькъа тIа лелара бокъонаш телхаеш хиннараш... Геретсриде баха нах шоаш хилар, къаьстта Iуйрийна сихлуш автомобилаш тIа шоай бераш школе дIадугаш бола дай-ноаной а болаш.

(АПН).

ЗОЛУШКАС «ЛЕЛАЯЬ» ИККАШ

Готвальдоверча «Свит» яхача Чехословацки фабрике йолча, цу ше санна кхы йоацача музея 15 шу доалаш латт. Юкъерча бIаьшеренашкара таханарча вай деношка кхаччалца хиннача кога гIирса коллекци гулъяьй укхаза, цунца цхьана цIи хезача литературни турпалаша «лелабаьр» а болаш. Дукха ха йоацаш экспозицена кхы а IотIакхийттай дIадахача бIаьшерене саг йоалаеш е йодаш, халхараш деш тIаювхаш хиннача туфлей образецаш. Лоалаха дIаоттаяьй, дунен халкъашта юкъерча выставкашкеи ярмаркашкеи дика мах беш хинна 1974 шерара дикагIйола чехословацки моделаш.

Музей чIоагIа езаеннай Чехословаке меттел кхычахьа а. Цига хIанзле хинаб бIаь совгIа долча мехкашкара баьхка экскурсанташ.

(АПН).

Алжира баьццара духьале

Йокъал латтача аренашта юкъе уллача Джельфа яхача йоккха йоацача городе гIолла чакхбоал алжирски столицера Сахаре бода никъ.

Алжирски аре — баьцовгIаш тIехь-тIехьагIа Iоматара а яхе, цун метта гIомараш хьаIов юкъера зона. БIарг ма кхоачча йолча цу шаьрача арений дай кочевникаши бежа Iуйн ба. ХIара шера къилбаседенгахьа ялат чуийца мукъадаьнна кхаш долча дIалоахк цар шоай Iулаш, хIаьта бIаьсти, кIезига - дукха йоачан а хинна буц тIаяьлча, къулбехьенгахьа юхабоагIа.

БIаьшеренашка хьахиннай хьайбаш дIа-хьа лехкара маршруташ. Хьайбаш леладара чотах бахараштa аре — йоккха, шишех хьахинна даьгIе я, йоахар сога моттигерча юртбоахама управлене цхьан чиновника. Цхьабакъда цу даьгIенна кхерам тIаэттаб, аьлар ю.

Из кхерам Сахарера хьабоагIа. Цхьан метте латтача дюнай талгIенаш йола, боарам боацаш боккха форд хеталу дунен тIа эгтара йоккхагIа йолча цу яьссаленах. Меттахьа ца йоалаш латт из аьнна хеталуш долчоа тIехьа тийша болх латт. Михо яхьа гIумарий дюнаш къилбаседенгахьа йоагIаш латт, цигара оахаш дола лаьтташ хьал а дукъаш, массанахьа гIеттача дема дохк оттаду ю. Из хIама сага новкъа дола дукха ха я. Iилмахоша яхачох, цун бахьан экологически равновеси толхаярах латт.

Алжира аренаш йолча областашка хIара шера 100—150 миллиметр мара хилац йоачан. БIайхача михо докъалу лаьтта, хIама тIайоалаш бола цун тIоа эрозе толхабу. Иштта а хувцалуш йола Iалама баланс телхаеча шоашкара дакъа юкъедихьад наха а. Хьу тийда дIаяккхарои пIи яларои (хIанз тIехь гуш я колонизатораша напалмаца йоагаяьча хьуна Iаьржа юхкаш) хьу кIезигьяьй. ДукхагIа хиннадIы дIаахар, тIоадал сихагIа дIаух лаьттанцара, екъагIа хиннай климат.

Эзараш гектараш даьгIенаши кхаши кIалхардахара проблема, экономически дегIаахара йоакхонашца цхьана, кхоачашъе езаш хьалхашка эттай Алжира. Цудухьа дукха ха йоацаш, Джельфана юхе уллача Тадмайт яхача моттиге низ бола бульдозераши еза грузовикаши яьхкар. Кузоваш тIара белаш, барган, тайптайпара инструменташ Iойоахаш, чатараш Iотохаш боахкар кагий нах Алжирски а эскара ши эзар призывник баьццара духьале хьалъе — дийхки эвкалипти дIайогIа эттар, 1400 километр йола гIомараштa яь из духьале чакхъяргъя Марокаца долча доазонгара Тунисага кхаччалца. Цун шорал — 5 километргара 20 километрга кхаччалца. Кердача хьуно кхо миллион гектар дIалоацаргъя.

Аренаш «меттайоалаелга» алхха хьу дIайоагIарца даь Iац, де дезарий бIарчча комплекс юкъейоагIа цунна. Царна юкъе да хий дехкари эрий даьда лаьтташ карадерзаделгеи. Иштта дIаегIа хьунаш лораяран хьатIаяьннача баьцовгIашта гIулакх даран йоккха кхетама кампани чакхъяккха езаргья бахача нахаи кочевникаштеи юкъе.

ДIаегIача хьуно лаьтта юхалургья тIоадал, гаьнаша шоай овлашца лаьтта чIоагIдергда, михаи гIомараштеи никъ бехкаргба. Цхьа зама яьлча температуреи ландшафти хувцаяларга, йоачан кастагIа хургхиларга дог доахийт. Йоккха хилча африкански мехка чIоагIа эшаш йола промышленни хьу а хургья. Кердадаьннача лаьтто наха хьийгача къихи средствaехи дуккха совдоаккхаргда беркат.

Йоккхий я цу проекта перспективаш, цхьабакъда, кхы кIезигагIа бац уж кхоачашъяра бе беза болх. ДIаболабарга диллача, Iалам кердадаккхара из Iалаьмате боккха болх ткъаь шера бе лаьрхIад.

Ю. ЗИНИН. (АПН).

Алжир—Москва.

АЬТТЕХЬАРА ЯЬННА ТОПАШ

Перу реакционни низаша чIоагIдаьд Хуана Веласко Альварадо правительствана духьала ду тийша балхаш. Уж геттара тIехбовлар хилар дукха ха йоацаш министрий совета председатели военни министри вола Эдгардо Меркардо Харрин, чкъаьрий лувцара вола министр Хавьера Танталеана Ванини бригадни инарал Гильермо Арбулу ГальянинвегIортар. Ховчча бесса, уж чу хиннача автомашинашта малашб ца ховча наьха группо топаш еттарах човнаш йир Х. Т. Ваниинен Г. А. Гальянинен.

Цу деношка кхыдола террористически зуламаш а дир реакционни элементаша. Бийсан массехк наьха доалахьа йола автомобилаш йоагайир цар. ЦIи яьлар шин йоккхача паччахьалкхен конторашка. Цхьан столични тика чу чукхесса бомба эккхарах цхьайтта сага човнаш йир, човнаш хиннараш керттерча даькъе кхалнахи бераши дар. «Корреo» яхача газето хоам бир «Шератон» яхача отеле кара хьаяь бомбаш эккхийтарах. Цар тоъал зе дир зданенеи керттерча наIараштa духьала лаьттача массехк автомобилаи.

Хила йиш яц аьнна ала дац, уж диверсеш еча «патриаи либертади» яхача чилийски профашистски группировкацарцеи Кубера байддача, «гусанос» яхача группировкацареи контрреволюционераша дакъа лаьца хилар.

Аьттехьарбарий террор шийга болаш болча кхоачамца дIаякха ше кийча хилар хьакхайкадир перуански правительствос. Паччахьалкхенна керте латтача Хуана Веласко Альварадос аьнначох, перуанцашка «кхоачамхиллал пхорчда» хулаш латта социально-экономически процесс соцае гIерташ дола низаш юхатохара.

Аьттехьарча низаша леладеча бIехача гIулакхаща, хоадамболлаш аьлча, правительства кулгалхой боабе гIортарца дувзаденна, Перуански партe ЦК-ас яьча заявлене гIа йоах, перуански халкъо хIанз лоаттабеча къаман-кортамукъален къовсама процесс толамца чакхъялара новкъарле е дагахь олигархен империализмон чакхдоахача тийшача балхий эскалаце цхьа дакъа да аьнна мара, кхыча тайпара кхетаде йиш йолаш дац.

Террора духьала, правительство хьаллоацаш, берригача мехка гIолла массови манифестацеш чакхъяьлар. Перу къахьегамхоша цIенхаштта йоах: «Чакхъяргъяц реакци!».

Г. ВАЛЬКАРСЕЛЬ, АПН корр.

Лима.

ФРАНЦИ. Мехка экономика национализированнии частнии секторий, тайп-тайпарча доакъошкара нах забастовочии къовсаме дакъа ловцаш хилар бахьан долаш массехк дийнахьа цIенъе саг воацаш лаьттай, столица улицаш. ХьаIайна нувхаш дIаяха салтий бахийта безача кхаьчад городской Iаьдал.

СУРТА ТIА: города улицаш цIенъеш боахка салтий.

Телефото ЮПИ—ТАСС.

Республика культурни товараш долча тикашка елка кийчъяра эша дукха игрушкаш я йохкаш. Керда шу дезду дигарга мел гIерта дукха ба уж ийераш. Дай-ноаношта, берашта эша дикагIа йола игрушкаш могаеш дика мах бу город Грознерча «Спутник» яхача тика чурча продавецаша Эрзанукаева Рансас, Годаева Розас.

СУРТА ТIА: «Спутник» яхача тика чу даьхкача берашта игрушкаш, маскаш могаеш боахк (аьрдехьара аьттехьа) Р. Эрзанукаеван Р. Годаеван.

С. ХАКИЕВА сурт.

ДОВЗА А ДОВЗА, СИЙ А ДЕ МЕХКА ИСТОРЕ

Вай общество тIехь-тIехьа совбоал мехка исторе а культура а памятникаш довзара лоIам. Цо тешал ду халкъа культура дегIаяра, сакхетам лакхбалара, вай заманхочун духовни вахьр дIаьхегIа хилара. Цкъарчов вайна геттара тамашийна хета тарлой а, Iилмани техникан коталонаш сов мел йоала, хьалха латта керда вахара формаш дуккагIа кара мел ерзаю, совбоал дIаяха ха йовзара адамлено хьабенa никъ тахкара лоIам.

Вай заман саго дика кхетаду моттиге ваьха ца Iеш, ханачухь а ше вахилга.

Цунна хов тIехь-тIехьа, денгара денга, бIаьшеренгара бIаьшеренга совйоалаш хьаяьхкалга, цIаккха мах баь варгвоаца ший мехка культура оагIонаш, общество дегIаяра бувзам гойташи ше ца хилча цхьаккха хIанзара коталонаш яха а Iилман наькъаца кхето а йиш хургйоаца лард кхоллаши уж мел гаьнарча исторе кIоаргаленашка дIакхоач.

«Къаьнара зама, — яздаьд «Анти - Дюринге» Ф. Энгельса, — моллагIча а хьалашка деррига ноахалий Iалаьмате чIоагIа безам тIаозаш хургья, хIана аьлча деррига а тIехьагIарча дегIадара лард цо хьакхолландаь, хIана аьлча цун хьайолаялар оакхарий дуненах саг хьакъастарца доландаь а, цун чулоацам — дIахо цIаккха ассоциированни адамашта хургйоацача халонел котбаларца боландаь а».

Общественни низий болама законаш гуча а доахаш, дIахо материальнии духовнии культура дегIаяра объективни оагIонаш бIарга а гуш, историех шийна ховш дар тахка Iемав вай заманхо. Из Iомалу вай ханара кердадар довза, кхеран бIаьшеренашкара деиз атомни бIаьшеренга кхаччалца адамлено хьакхеллачох дикагIа мел долчун хьурмат дезвизза да хила.

Iилман историцара вайна йовз, ховш мелдар вIашагIа а теха, вIаши нийс а даь дерригa чулоацаш Iилман болх кхоллилга эгтара хьалхара, кхоачашданза дардоаца декхар хинна ханаш. Дагалаьцача кхоачам ба французски энциклопедисташи цар къахьегами. Вай деношка цу тайпара Iилманхой къахьегам эшаш гIулакх да Iаьлаьмате йоккхача вай Даьхен исторе, археологе, искусства памятникаш гучайоахилга, тохкилга, цар чулоацам дIаязбелга. Из Iалаьмате доккха а чоалхане а декхар кхоачашде шоашта тIайийцад СССР Iилмай Академеи культура Министерстван.

Иштта, еррига исторен культуран памятникаш вIашагI а теха уж дIаязъелга Iилман энциклопеди санна дуккха томаш йолаш хила деза. Цо торо лургья цхьаккха яьсса моттиг йоацаш, гаьнарча хана деиз хьадоагIа вай мехка исторе дизза сурт дилла а из дерригача дуненна (хьашт дале вайна воашта а) дIадовзийта а. ДIахо кхы а шерде, кIоаргде, дегIадоаладе йиш хургья из.

Вай дувцача исторе ше къаьстта цхьа дакъа хургда историко - революционни памятникаш, граждански а Сийлахь - боккхача Даьхен тIема а памятникаш. Къаьстта боккхача лоархIаме да из дакъа. Из оттадеча дакъа лоацаш хургба парте исторе а кердагIча исторе а специалисташ. Цу авторий сийлен декхар да боккъонца бакъйола материал вIашагIтохилга Iалашдарал совгIа, Октябрьски революце а цун коталонаш лораяра а еррига турпале, пафос къаьгга гургйолаш уж дIаязъелга.

Из болх хила беза исторен культуран деррига памятникаш чулоацаши, лоаца бакъдар парех дувцаши, Iилман наькъаца нийса уж доашхаши, масса тайпара дика иллюстраци яьи, наха атта дешалургдолаш язданьи.

Из арадаккхара хьакъехьара соцам чIоагIа раьза хинна тIайийцаб Iилман а кхоллама а общественносто. Из болх чакхбоаккхилга юкъедихьад мехкарча керттерча Iилман-тохкама институтий планашта.

РСФСР редакционно - издательски совето могадарах, Нохч - ГIалгIайчухь а вIашагIъеллай, председатель республика Министрий Совета председатела заместитель Н. К. Бейбулатов а волаш, координационни совет. Цунна юкъебахаб бовзаш бола историкаш исторически Iилмай доктор Н. П. Гриценко, кандидаташ З. А. Гойгова, С. Умаров, М. Мужухоев, иштта кхыбараш. ЧIоагIъяьй редакционно - издательски совет, республика культура министр В. А. Татаев председатель а волаш. Цу лоархIамеча балха дакъа лацара оарцагIдаьхад республикера деррига Iилман, музейнии, кхолламен низаш.

Вай республика доазон тIа да эзарнел совгIа исторе а культура а памятникаш. Царех дуккхадараш Советски Союза Iилманхоштa дайза ца Iеш, дерригача дунен тIа а довзаш да. Царна юкъе я Назрановски а Советски а районашкара вIовнаш, хIаьта иштта ГуржегIенца а Кавказа тIехьашкенца а бувзамаш хиннилга гойташ йола Эса лакхаленашкара шин тайпара храмаш «ТкъобIаьЕрда, «Iалба-Ерда».

Уж памятникаш хилар бахьан «ГIалай мохк» аьнна цIи дIаяхай Нохч - ГIалгIайченах. «Къахьегамеи кхеран иллиэ» оал поэташа къаьнарча вайнаьха гIалаех.

Нохчийчени ГIалгIайчени лоамашкара архитектурни памятникаш шоаех тарра кхы цхьаннахьа доацаш, вайнаьха халкъо ший говзалца хьакхелла да.

Цу памятникий башхало я уж общество боккъонца классашта екъаялалехьа тайпайваьрий социально - экономически хьалашка хьалдаь хилар. Уж гIишлош белгалйоал архитектурни хьисап говза долаш, гIалаш хьалъяра тайп-тайпарча наькъех пайда эцаш, гопахьарча Iаламца дIатовжаш хьалъяь хиларца. Цу дерригне Iалаьмате чIоагIа туристий теркам тIаоз вай лоамарча архитектурни памятникашка. Уж долча гIолла чакхдоал массехк Еррисоюзни а республикански а туристически наькъаш.

Вай лоамашка музеяш-заповедникаш вIашагIйохкарца дувзаденна цхьаькха а лоархIаме декхар хьалхашка оттаду вахаро. Из да цу памятникех туризме хьинаре пайда эцилга. ЛерттIа туризм дегIайоалаяро гIо ду Iилман-просветительни а пропагандистски а декхараш кхоачашдара, памятникех пайда эцилга рентабельни хилийтара.

Бакъда, нийса хургдацар туризм дегIайоалаеча алхха экономически оагIув мара вай ларде эцаш ца хилча. ХIаьта а из гIулакх а терко ца еш дита йиш йолаш дац, наха Iилман а политически а кхетам балара туризмах пайда эцарца цхьана.

Экономически лоархIам бича гучадоал, ДжIайрахьени Органи чIоженех туристически центраш хьаярга дIадахар 4—5 шера дизза юхаметтаоттаргхилар. Цхьабакъда лоаман чоалханеча хьалашка цига чакхдаха дезараш дукха балхаш да — цхьадола деха памятникаш юхаметтаоттаделга, наькъаш дохкилга, лоам туристий базаш хьалъелга, иштта кхыдараш. Шеко яц из гIулакх чакхдаккхаро, тахан боккха пайда баларал совгIа, къаьнарча исторе памятникаш тIайоагIача тIехьенашта лорае гIо дерг хилара. ХIаьта из а боккхача лоархIаме а терко е езаш а гIулакх да. «Вай лекхарийла да, алхха искусства памятникаш санна хинна ца Iеш, къаьнача замай бытеи вахареи памятникаш санна а деррига къаьнадар лаьрхха лораде», — яьхад В. И. Ленина.

Вай республике дукха хIамаш да болхлой класса, къахьегача ахархоша Советий Iаьдал доаккхаш, из чIоагIдеш, лораде лоаттабаь къовсам гойташ. Вай Даьхен исторе Iалаьмате боккхача лоархIаме моттиг дIалоац цар.

Нохч - ГIалгIайчухь лира тIемаш хиннача моттигашка, городашка а юрташка а, наькъашкеи аренашкеи дукха да революци йоаккхаш а Даьхен тIем тIа а бейнача турпалашта дегIа чурташ. Цига цхьана а къаьст - къаьста а дIабехка ба дийнабарий, тIайоагIача тIехьений сатеми иразии бахьан долаш майра латаш шоай дегIамаш Iодехка турпалаш.

Халкъа кхетамера, наьха дегашкара цIаккха дIабаргбац Даьхен тешаме къонгаш А. Шерипов, Н. Гикало, Г. Ахриев, Н. Анисимов, Х. Нурадилов, И. Заболотный, кхы эзараш граждански а Даьхен а тIемашка майра латаш шоай вахар дIаденна советски салтийи эпсараши.

Иштта Нохч - ГIалгIайчен халкъо сийдеш дагалоаттабу классови моастагIчун карах бейна чекисташ М. Ушаев, А. Козлов, партийно - советски болхлой — облоно заведующи хинна А. Сайханов, КПСС Грозненски горкома секретарь хинна Ф. С. Пономаренко, КПСС обкома член хинна нов. Кундухов, кхыбараш.

Халкъа исторен культуран памятникаш вIашагIтохача а уж дIаяздеча а къаьстта теркам тIабахийта лаьрхIад тIема сийлен памятникашта. Фашистски Германел вай мохк котбаьнна 30-шу дизара цIей дездарца дувзаденна, МагIалбике хиннача тIемашта хетаяь меморальни комплекс хьалъе лаьрхIад, моастагIа соцаваь моттигаш белгалйоахаш аламбекъаш а догIаш.

Лоацца аьлча боккха, дукха хьинаре къахьегам эшаш, цунца цхьана Iалаьмате сакъердаме а болх ба республика тохкамхошта. лакхерча дешара заведеней специалисташта, студенташта, мохк бовзар ловш болча берригача кагирхошта хьалхашка латтар. Из сийленца чакхбаккхар — еррига общественноста сийлахьа декхар.

Д. МАХАУРИ, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Советерча координационни совета член.

ФЕ ХИЛА

ДIадахача кIирагIа дукха моттигаш нийсъелар гIашлоша наькъашка лелара бокъонаш телхаеш. Духхьал цар бехкагIа нийс авари йир транспорто. Наькъашка гIолла дехьа-сехьа воалача хана лора ца баларах, уж фе ца хиларах виъ саг вийра, пхи гIашло лозавир.

Наькъашка авареш тIа-тIа дукхагIа хулаш хилар дувзаденна да наькъаш во хиларца, цар хьалаш гIашлоша шоай теркаме ца лувцарца. Наькъашка ша болаш шаьра йолча хана а дохк доаллача хана машина лелаелга чоалханегIа хилар дицденнад гIашлошта е из ха безам бац цар. Дохк доаллача хана йоагIаш йола транспорт бIаргагац гIашлошта, хIаьта юхе тIакхаччалца гIашло бIаргагац водитела а. Уж санна долча хьалашка наькъий бокъонаш телхаеш вола гIашло лоза ца веш кIалхара ваккха дуккха халагIа хул водитела. Иштта долча хьалашка нийселар гIашло И. Пряхин лозавар а. Карабулакски улицагIа цIаьхха машинаш лелача наькъа тIа ваьлар из, хIаьта водитела А. Ульяшика фуннагIа дича а низ кхачанзар из машина кIала ца вохийташ вита. Цун бахьан дар наькъа тIа ша болаш из шаьра хилар. Цу аварех Пряхин велар.

Иштта хатар хилар Рабочая, Субботников яха улицаш вIашин тIехйоалаш хоадаеча моттиге. Укхаза «Промстройматериалий» управлене транспортни контора водитель А. Мазаеви гIашло С. Сареанови фе ца хиларах 24 шу мара даланза вола зIамсаг вийра.

Транспорта цхьаболча водителаша чIоагIа доккхий хатараш а деш авареш яьй. Масала, шаьрача наькъа тIа гIолла воагIача ЗИЛ-157 яхача автомашина водитела дика хьажа а ца хьожаш духьала йоагIа машина йолча оагIорахьа ший автомашина яккхарах таксена тIаккхийттар из. ЗИЛ-157 водитель лора ца луш хиларах цу аварех кхо саг вийра.

Из санна бахьан нийсдаларахи, наькъо гола тохача совсяха автомашина лалларахи коммунальни боахама министерства транспортни контора водитела М. Кадиева авари йир. Наьха ший доалахьарча «Волгана» тIатехар цо ше тIавагIа автомашина. Цо наькъашка лелара бокъо толхаярах авари йир таксомоторни парка водитела С. Гадаева. Тайп-тайпара авареш йир «Севкавнефтегазстрой» автобаза водитела В. Горкушас, Веденски районни больница водитела Ш. Эльмурзаева, кхы дуккхачар.

ДIадахача кIирагIа вай республике 63 авари яьй, ворхI саг вийнав, 21 сага човнаш яьй.

А. ЧЕБУШЕВ.

Тахани кхоанеи хургда

21-ЧА ДЕКАБРЕ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 10.00. Берашта «Книжках дола дош» яха къамаьл. 10.00. Бальни халхарий республикански хьажар - конкурс. 12.00. Болх бу «ГIора Дадий пхьоалено». 18.00. «Ленински комсомола лауреаташа 70-ча шерашкарча кагирхоех» яха литературни сахьат. 18.00 «Хараш—халкъа» яха мукъача ден лекторий. «Социализми коммунизми хьалъеча ханара къамашта юкъера гIулакхаш» яха лекци. 18.45. Документальни фильмаш. 19.00 «Интер» яхача вокально - инструментальни ансамбла концерт.

Химикий культура Дворец 11.30. Берашта «Абата Iодика ювцилга» яха Iуйре. 12.00 «Къонала иллеш» яхача вокально - инструментальни ансамбла гойтамаш. 13.00 Спортивни яхьаш. 17.00. «ДоттагIалени къахьегамеи иллеш» яха духовой оркестра концерт. 17.30 «Шун хаттараштa жоп лу» яха юридически консультаци. 18.00. Хьайийллача наIарий сайре. ТIахьех кхоллама коллективаша.

«Красный Молот» завода культура ЦIа. 17.00. «Из, са Даьхен салте ва, дерригача дунен тIа машар лорабер» яха кинофестиваль. 18.00. «УнахцIена хила лой, чIоагIле» яха театра хьисапера цIей (Хетаду спортивни шу чакхдалара).

Н. К. Крупскай цIерагIа культура Дворец. 19.00. Сийна экспресс» яхача вокально - инструментальни ансамбла гойтамаш.

22-ЧА ДЕКАБРЕ

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.00. 11.00. Болх бу «Заманхо» яхача берийн кагирхойн кинотеатро. 10.00. Бальни халхарашка хьажареконкурсе котбаьннарий гойтара халхараш 11.00 Болх бу «ГIора Дадий пхьоалено». 19.00 «Интер» яхача вокально - инструментальни ансамбла концерт.

Химикий культура Дворец. 10.00. «Бригантина» яха клуб. Спортивни яхьаш. 10.00. «Марша доагIалда Iа» яха Iуйре. 11.00. «Вай мехка гIолла» яха кинофестиваль. 13.00. Шахматаш дукхаезарий клуб (новкъстий хьисапе вIашагIкхетар). 18.00. Художественни литературерча кердадарий обзор.

Н. К. Крупскай цIерагIа культура Дворец. 19.00. «Сийна экспресс» яхача вокально-инструментальни ансамбла гойтамаш

«Красный молот» завода культура ЦIа. 11.00. Берашта «Даькъала хилда хьо яь ди, са республика» яха Iуйре. 17.30. «Къонало гучайоаккх империализм» яха къамаьл

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

21 декабрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. Берашта бола фаьлг. 10.00 — Дай-ноаной, шоана. 10.30 — Босбола телевидени. «Iуйрийнара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — ДикагIдола товараш дуккагIа. 11.30 — Босбола телевидени. «Москвичка» яха телевизионни клуб. 12.45 — Концерт. Донецкера передача. 13.30 — «УнахцIено». Медицински даькъера 1974-ча шерара СССР-a Паччахьалкхен преме лаураташ. 14.00 — Босбола телевидени. «Известия» газета приз яккхара хоккеях йола дунен халкъашта юкъера турнир. Советски Союза сборни — Чехословаке сборни. 16.15 — Къамаьл ду СССР-a Лакхехьарча Совета депутаташа. 16.30 — БIаргагуш дар — теша хала дар. 17.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени «Цирка лампаш». 18.50 — Босбола телевидени. Концерт. 19.10 — Босбола телевидени. Франци—Советски Союз. 19.40 — Босбола телевидени. «Тамашийна кхийна нах» яхача телевизионни художественни фильма премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Концертни зал. Илли доах СССР-a халкъа артиста Отса. 22.30 — Спортивни программа. 1. Баскетболах йола СССР чемпионат. Каунасера передача. 2. Босбола телевидени. Фехтованех йола СССР кубок. 23.40 — Кердадараш. Передачай программа

II ПРОГРАММА

15.30 — Тениий республикански театра спектакль (гIалгIай меттала) 16.20 — «Мортвый сезон» яха художественни фильм. 1-гIен, 2-гIен сереш. 18.30 — Телевизионни хьожарий заявках дола концерт (гIалгIай меттала).

22 декабрь

I ПРОГРАММА

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Берашта йола Iуйрийнара гимнастика. 9.20 — Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени. «Гургал бетта сахьат». 11.00 — Босбола телевидени. «Коталон салют» яха олимпиада. 2-гIа тур. 12.00 — «Музыкальни киоск». 12.30— «Юртара сахьат». 13.30 — Босбола теле. идени. Книжкай тика тIа. 14.15 — «20 шу дIададьначул тIехьагIа» яха художественни фильм. 15.35 — Босбола телевидени. Тахан энергетика Ди да. СССР-a энергетикаи электрификацеи министраца Непорожнеца я беседа. 15.50—«СалоIа сахьаташ» яха музыкальни передача. 17.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама. 17.30 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. «Киноликкъбархой клуб». 19.15 — Экрана тIа кинокомеди я. «Самукъане кагирхой» яха художественни фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Классически ашарий концерт. Германски Демократически Республикера передача. 22.25 — Босбола телевидени. Фехтованех йола СССР-a кубок. 23.00 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

12.00—ХIанзарча бальни халхарий республикански 4-гIа конкурсе котало яьккхарий дIахьувкхаш йола выступлени. 12.40 — Симфонически оркестра концерт. 17.30 — Гургал (нохчий меттала). 18.05 — Киножурнал. 18.15 — Энергетика Ди (нохчий меттала).

РАДИО

21 декабрь

6.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск 8.55 — Ашараш. 13.00—«Эсамбаева интернациональни искусство» яха беседа (гIалгIай меттала). 13.20 — Иллеш, ашараш, халхара ашараш .14.00 — «Ветерани мугIарашца вус» яха зарисовка. 14.15 — «Парткоми яхьи» яха корреспонденци (нохчий меттала). 14.30 «ГIалгIай литературацара дIаяхача замах юкедийча дина вола гIулакхаща доттабена къовсама тема» яха Мальсагова беседа. 14.55—Ашараш. 15.15 — «Республикански музыкальни училище» яхача пиклацара передача. 16.00 — Халкъа ашараш. 16.30 — «Вай доттагI — Iалам да» яха радиожурнал.

22 декабрь

7.10 — Республикански газетий обзор. 7.25 — Хоамаш. 7.35 — Ашараш. 8.15 — Передачай программа. 8.25 — Шоана дукха еза ашараш. 13.00 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала). 13.30 — Ашараш. 13.40 — «ЗIок моза» яха сатирически радиожурнал (нохчий меттала). 14.00 — «Атеист» яха радиожурнал. 14.20 — Советски Эскара бIухой письмойх дола концерт (гIалгIай меттала). 15.15 — Тахан—энергетика Ди да. 15.30 — Энергетикашта дола концерт. 16.00—«Школьни глобус» яха радиовыпуск. 16.30 — «ДоттагIлено толамаш лебаду». Ножай-Юртовски райисполкома председатела Батаева къамаьл (нохчий меттала). 16.45 — «Къахьегамца сий долаш ва саг» яха энергетика денна хетаяь зарисовка. 18.30 — Иллеца доттагIал дарашта дола концерт.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи дикка морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш. Iуйрийна дохк а доаллаш, лаьгIо мух а хьекхаш хилеи фецара температура республике гIолла 0—5 градуси Грозне — 2—4 градуси йIовхал а йолаш хилеи тарлу.

Кхоанеи ломмеи морхаш а йолаш, хьалхарча дийнахьа кIезиг-дукха йоачан а йолаш, цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, хувцалуш секунде 3—7 метр хьекхаш мух а болаш хилеи температура бийсана 3 градус шелалгара 2 градус йIовхалга кхоачаш, йолаш дийнахьа 1—6 градус йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж), Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкто кхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культурая отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела—3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-80-71.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры— 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-80-71.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84. Заказ № 11791.